

Opinnäytetyö AMK

Liiketalous

Juridiikka

2013

Noora Helola / Karita Hannunen

RIITA-ASIAIN SOVITTELU SUOMESSA JA SAKSASSA

– asianajajan rooli ja merkitys sovittelussa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous | Juridiikka

Kevät 2013 | 63 + 2 liitettä

Liisa Sippel

Noora Helola / Karita Hannunen

RIITA-ASIAIN SOVITTELU SUOMESSA JA SAKSASSA - ASIANAJAJAN ROOLI JA MERKITYS SOVITTELUSSA

Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa tuli voimaan vuonna 2011. Lakia sovelletaan riita-asioiden ja riitaisten hakemusasioiden sovitteluun yleisissä tuomioistuimissa. Lisäksi siinä säädetään tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon vahvistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi. Suomessa sovittelua harjoitetaan tuomioistuimissa ja sen ulkopuolella. Viimeisimpänä tuomioistuinsovittelun läpimurtona on lasten huoltoriitojen sovittelu eli Follo-mallin kokeilu. Follo-mallin kokeilun myötä saadut positiiviset kokemukset herättivät kiinnostuksen tutkia tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun kehittämismahdollisuuksia sekä erityisesti asianajajan roolia sovittelussa.

Asianajaja voi toimia kahdella tavalla sovittelussa, avustajana ja sovittelijana. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia sovittelua vaihtoehtoisena konfliktinratkaisukeinona erityisesti asianajajan näkökulmasta. Työn teoriaosa käsittelee sovittelumalleja sekä sovittelun lainsäädäntöä Suomessa ja Saksassa. Toiminnallinen osa selvittää Suomen Asianajajaliiton jäsenten keskuudessa suoritetun kyselytutkimuksen pohjalta sovittelun asemaa.

Vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumenettelyjen kysyntä on ollut viime vuosina kasvussa. Oikeudenkäyntien hitaus, kalleus sekä tapausmäärien kasvu tuomioistuimissa on vaikuttanut vaihtoehtoisten menetelmien kiinnostuksen kasvuun. Tuomioistuinsovittelu on tällä hetkellä Suomessa eniten käytetyin sovintomenettely. Tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua käytetään huomattavasti vähemmän, joka saattanee johtua menettelyn vähäisestä huomiosta mediassa sekä menettelyn kustannuksista.

ASIASANAT:

vaihtoehtoinen konfliktinratkaisu, sovittelu, tuomioistuinsovittelu, tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu, vaihtoehtoinen riidanratkaisu, ADR

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business Economics | Law

Spring 2013 | 63 + 2 attachments

Liisa Sippel

Noora Helola / Karita Hannunen

MEDIATION OF CIVIL MATTERS IN FINLAND AND GERMANY - THE ATTORNEY'S ROLE AND SIGNIFICANCE IN MEDIATION

The Act on mediation in civil matters and confirmation of settlements in general courts came into force in 2011. The Act applies to mediation in civil matters and contested petitionary matters in general courts. In addition, it also provides for confirmation of enforceability of a settlement reached out of court mediation. In Finland, mediation is provided in general courts and out of court. The most recent breakthrough in the general court mediation is child custody disputes, the called Follo-model experiment. The positive experiences aroused interest to investigate the possibilities of out of court mediation and particularly the role of the lawyer in mediation.

A lawyer may act in two ways in mediation, as an assistant and as a mediator. The purpose of this thesis is to find out alternative means of resolving conflicts in mediation and particularly from the lawyer's perspective. The theoretical part of the thesis deals with models of mediation and conciliation law in Finland and Germany. The functional part of the thesis is accomplished among the members of Finnish Bar Association and its purpose is to clarify the role of mediation.

The demand of the alternative dispute resolution mechanisms has been increasing in recent years. Trials' slowness, high cost and also growth in the number of cases in courts have contributed to the growing interest in alternative methods. In general, court mediation is currently the most widely used mediation procedure in Finland. Out of court mediation is used much less, which may result from its lack of attention in media and the costs of the procedure.

KEYWORDS:

ADR, Alternative dispute resolution, mediation, general court mediation, out of court mediation,

SISÄLTÖ

SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
1.1 Tausta	6
1.2 Metodologia	9
2 SOVITTELU	11
2.1 Vaihtoehtoinen konfliktinratkaisu	11
2.2 Sovittelumallit	12
2.3 Ajantasainen lainsäädäntö Suomessa	14
2.4 Tuomioistuinsovittelu	15
2.5 Follo-mallin kokeilu	20
2.6 Tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu	22
3 ASIANAJAJA SOVITTELUSSA	26
3.1 Asianajajan rooli avustajana sovittelussa	26
3.2 Asianajajan rooli sovittelijana ja sovittelijakoulutus	28
3.3 Kyselytutkimus asianajajien keskuudessa	31
3.3.1 Kysely	31
3.3.2 Asianajajat sovittelijoina	33
3.3.3 Asianajajat ilman sovittelijataustaa	35
3.3.4 Asianajajat sovittelun avustajina	37
3.3.5 Yhteenveto kyselystä	39
4 SAKSAN SOVITTELUJÄRJESTELMÄ	42
4.1 Vaihtoehtoinen konfliktinratkaisu	42
4.2 Tuomioistuinsovittelu	43
4.3 Tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu	44
4.4 EU-direktiivin täytäntöönpano ja uusi sovittelulaki	47
4.5 Asianajajien kannanotto uuteen sovittelulakiin	49
4.6 Yhteenveto	51
5 YHTEENVETO JA POHDINTA	55
LÄHTEET	60

LIITTEET

LIITE 1 Kyselytutkimuksen lomake

LIITE 2 Haastattelut tuomareiden keskuudessa Suomessa ja asianajajien keskuudessa Saksassa

KUVIOT

Kuvio 1. Minkälaisiin riita-asioihin sovittelu mielestänne erityisesti soveltuu? (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).	34
Kuvio 2. Ikäryhmät ja Suomen Asianajajaliiton sovittelijakoulutukseen osallistuminen. (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).	35
Kuvio 3. Kuinka kiinnostunut olette sovittelusta/kuinka aktiivisesti seuraatte sovitteluun liittyviä asioita? (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).	36
Kuvio 4. Sovitteluun suhtautuminen ikäryhmittäin. (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).	37
Kuvio 5. Väite: Asianajaja avustajan rooli sovittelussa poikkeaa avustajan roolista oikeudenkäynnissä. (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).	38
Kuvio 6 ja 7. Kriittiset väittämät sovittelusta. (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).	40
Kuvio 8. Riita-asian ratkaisu Suomessa oikeudenkäynnissä tai sovittelussa.	53
Kuvio 9. Riita-asian ratkaisu Saksassa oikeudenkäynnissä tai sovittelussa.	54

1 JOHDANTO

1.1 Tausta

Vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumenetelmien sekä sovittelun merkitys on kasvanut viimeaikoina Suomessa sekä EU:n alueella. Tuomioistuinten toimintaympäristössä on tapahtunut suuria muutoksia ja erilaisten sovittelujärjestelmien käyttö on lisääntynyt. Suomessa vaihtoehtoinen konfliktinratkaisu ja tuomioistuinsovittelu lähtivät virallisesti käyntiin vuonna 2006 voimaan astuneella tuomioistuimensovittelua koskevalla lailla (Laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa 663/2005.) Tuomioistuinsovittelulaki toi täysin uuden instituution suomalaiseen oikeusjärjestelmään sekä mahdollisti erilaisia vaihtoehtoja tuomioistuinten riidanratkaisuun. (Naarala 2007, 14.)

Vuonna 2011 Suomessa implementoitiin EU:n sovitteludirektiivin pohjalta laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa, joka korvasi vuonna 2006 säädetyn lain riita-asioiden sovittelusta tuomioistuimissa. EU:n sovitteludirektiiviä sovelletaan siviili- ja kauppaoikeudellisten riita-asioiden sovitteluun rajat ylittävissä riidoissa (Direktiivi 2008/52/EY Art. 1.2). Uusi sovittelulaki mahdollistaa myös tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa saavutetun sovinnon vahvistamisen täytäntöönpanokelpoiseksi toimivaltaisessa käräjäoikeudessa. Riita-asioihin liittyviä konflikteja on siis mahdollista ratkaista sekä tuomioistuinsovittelussa että tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa.

Tuomioistuinsovittelun tarkoituksena on ollut parantaa tuomioistuinten palvelukykyä ja menettelyvalikoimaa yhä monipuolisemmassa konfliktinratkaisukentässä. Tarkoituksena on ollut luoda oikeudenkäyntiin verrattuna yksinkertaisempi, halvempi ja nopeampi menettely. (Ervasti 2012, 9-10; HE 114/2004 vp., 59.) Tuomioistuinsovittelussa on kyse tuomarin johdolla tapahtuvasta vapaaehtoisesta menettelystä, jossa osapuolten on tarkoitus löytää heitä tyydyttävä ratkaisu konfliktiinsa. Tuomioistuinsovittelua käytetään riitaisten siviiliasioiden ratkaisuun. (Ervasti 2011, 1.)

Tuomioistuinsovittelu lähti Suomessa aluksi hitaasti liikkeelle. Alkuvuosina tapauksia oli n. 50–100 vuosittain. (Ervasti 2011, 79.) Vuonna 2011 neljässä Suomen kärjäoikeudessa - Espoossa, Helsingissä, Joensuussa ja Oulussa - otettiin käyttöön asiantuntija-avusteinen lasten huoltoriitoja koskeva tuomioistuinsovittelu. Väliraportin mukaan niin sanotusta Follo-mallin kokeilusta on saatu sen verran myönteisiä kokemuksia, että oikeusministeriö päätti jatkaa kokeilua vuoden 2013 loppuun ja laajentaa myös seitsemään muuhun kärjäoikeuteen. (OM Mietintöjä ja lausuntoja 36/2012, 13.)

Väliraportin mukaan Follo-mallin kokeilun sovittelulla on saavutettu taloudellisia säästöjä. Täysimittainen oikeudenkäynti vaatii tuomarilta huomattavasti enemmän aikaa, työtä ja resursseja (OM Mietintöjä ja lausuntoja 36/2012, 36). Asiantuntija-avusteinen perhesovittelu on lisännyt tuomioistuinsovittelun käyttöä voimakkaasti. (Ervasti 2012, 11.) Vuoden 2011 marraskuun loppuun mennessä kokeilun piirissä olevissa kärjäoikeuksissa oli tullut vireille yhteensä 234 sovitteluasiata, joista 109 asia on päättynyt sovintosopimukseen. (OM Selvityksiä ja ohjeita 2/2012, 5.) Sovitteluasioiden määrä on lisääntynyt tasaisesti väliraportin laatimisen jälkeen. Toukokuuhun 2012 mennessä kärjäoikeuksissa oli tullut vireille 356 asiaa. (OM Mietintöjä ja lausuntoja 36/2012, 17.)

Tuomioistuimen ulkopuolinen riita-asioiden sovittelu toteutuu pääasiallisesti Suomen asianajajaliiton tarjoamana sovintomenettelynä, jossa sovittelijana toimii asianajaja. Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyä voidaan käyttää sellaisissa yksityishenkilöiden ja yritysten välisissä riita-asioissa, joissa sovinto on sallittu. (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely). Näissä dispositiivisissa tapauksissa riidan osapuolilla on sopimusvapaus oikeudenkäynnin ulkopuolella (Lappalainen et al. 2003, 52). Tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun tapauksista ei ole saatavissa tilastotietoja. Lainopillinen kirjallisuus keskittyy enimmäkseen tuomioistuinsovitteluun eikä tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu ole saanut tarpeeksi näkyvyyttä mediassa.

Follo-mallin kokeiluun liittyen saimme Suomen Asianajajaliitolta ehdotuksen kyselytutkimuksen tekemiseksi perheasioiden sovittelussa mukana olleille asianajajille. Kyselytutkimuksen tarkoituksena oli kerätä sovitteluun liittyviä asian-

ajajien kokemuksia ja asenteita ottaen huomioon heidän eri roolit sovittelussa sekä sovittelijana että avustajana. Selvitimme myös niiden asianajajien asenteita, jotka eivät olleet toimineet avustajana eivätkä sovittelijana.

Rikosasioiden sovittelu jätetään tämän tutkimusalueen ulkopuolelle. Vertailukohteena Suomessa tapahtuvalle sovittelulle olemme ottaneet opinnäytetyöhön Saksassa käytössä olevan sovitteluun liittyvän toiminnan. Saksa on implementoinut EU:n sovitteludirektiivin vasta vuoden 2011 lopulla. Suomessa EU:n sovitteludirektiivi saatettiin lailla voimaan määräajassa, ennen 21.5.2011. Vertailun tarkoituksena on seurata miten EU-direktiivin päämäärä EU:n sisäisen lainsäädännön harmonisoinnista toteutuu. Vertailun avulla pyrimme selvittämään suomalaisten ja saksalaisten asianajajien suhtautumista sovitteluun laajemman käsityksen muodostamiseksi.

Ennen uutta sovittelulakia (Mediationsgesetz), jolla sovitteludirektiivi implementoitiin, Saksassa oli käytössä tuomioistuinsovittelun ja tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun lisäksi menetelmä, jossa vireillä oleva asia viedään sovitteluun tuomioistuimen ulkopuolelle (gerichtsnahe Mediation). Naapurimaassa Itävallassa toisaalta sovittelu on vakiintunut, mutta tuomioistuinsovittelua ei ole käytössä lainkaan, vaan sielläkin on edellä mainitun kaltainen ”gerichtsnahe Mediation”. Itävaltaa voidaan pitää edelläkävijänä sovittelun sääntelyssä ja eteenpäin viemisessä. (Sippel 2012, 6; 16.) Vuonna 2004 voimaan tullut siviiliasioiden sovittelua tarkoittava laki on merkittäväällä tavalla vaikuttanut sovittelun vakiintumiseen ja hyväksyttävyyteen Itävallassa (Sippel 2012, 29). Suomessa sovitteludirektiivin mukainen kehitys on painottunut tuomioistuinsovittelun ympärille. Saksassa sovitteludirektiivin mukainen kehitys on lähtenyt eri suuntaan, jossa käytössä on lähinnä vain tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua.

Tämän tutkimuksen kohteena on vaihtoehtoisiin konfliktinratkaisumenettelyihin kuuluva sovittelu. Asianajaja on keskeinen toimitsija sovittelussa (OM Selvityksiä ja ohjeita 2/2012, 24). Tästä syystä työn tarkoituksena on selvittää miten asianajajat Suomessa suhtautuvat sovitteluun ja minkälaisia kokemuksia asianajajilla on siitä. Tutkimuksessa keskeisenä toteuttamistapana on Suomen Asianajajaliiton jäsenille toteutettu kyselytutkimus.

Tarkoituksena on sen lisäksi tutkia sovittelua Suomessa ja Saksassa sekä mahdollisia eroavaisuuksia näiden maiden välillä. Otamme huomioon asianajajien näkemyksiä. Pyrimme lisäksi selvittämään mikä merkitys tuomioistuimen ulkopuolisella sovittelulla on molemmissa maissa, miten sitä voitaisiin kehittää sekä minkä lähtökohdan sovitteludirektiivi on antanut tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun kehittämiseksi.

Sovittelu on aiheena tällä hetkellä hyvin ajankohtainen ja erityisesti keskustelu tuomioistuinsovittelusta mediassa on Follo-mallin kokeilun yhteydessä kasvanut. Sovittelusta, tuomioistuinsovittelusta ja riita-asioiden sovittelusta on viime aikoina ilmestynyt opinnäytetöitä (Kallatsa 2012, Miilumäki 2012, Pasanen 2009) ja Follo-mallin kokeilusta on valmistunut pro gradu -tutkielma vuonna 2012 (Salminen 2012).

1.2 Metodologia

Opinnäytetyön teoriaosassa selvitetään tuomioistuinsovittelun sekä tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun nykytilanne Suomessa. Työssä on perehdytty vaihtoehtoiseen riidanratkaisuun käyttäen lähdemateriaalina lainsäädäntöä, lainvalmistelun asiakirjoja, oikeuskirjallisuutta sekä tuomioistuinsovittelua ja tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua käsittelevää kirjallisuutta.

Opinnäytetyön toiminnallinen osa on kyselytutkimus, joka toteutettiin Suomen Asianajajaliiton jäsenille sähköisellä kyselylomakkeella. Kysely koostui kolmesta eri osiosta ja sisälsi kaikkiaan 46 kysymystä. Tutkimus keräsi vastauksia sovittelussa avustajina/asiamiehinä toimineilta asianajajilta, sovittelijoina toimineilta asianajajilta sekä asianajajilta, jotka eivät olleet toimineet avustajina tai sovittelijoina.

Opinnäytetyö pyrkii lisäksi valaisemaan vaihtoehtoisen konfliktinratkaisun taustaa ja ajankohtaista tilannetta Saksassa. Vertailemme Suomen ja Saksan sovittelujärjestelmien voimassa oleva sääntelyä. Toteutimme pienimuotoista kyselyä Saksassa sovittelijoina toimineille asianajajille. Molempien maiden asianajajien kokemuksista on mahdollista saada uusia näkemyksiä tuomioistuinsovittelun ja

tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun kehitykselle, eteenkin Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelylle. Suomessa olemme haastatelleet tuomareita, jotka ovat toimineet tuomioistuinsovittelussa sovittelijoina. Heidän näkemys on tärkeä, koska tuomioistuinsovittelu kehittyy nopeampaa tahtia kuin tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu.

Opinnäytetyö muodostuu viidestä luvusta. Se etenee johdannosta vaihtoehtoisen riidanratkaisun teoriaan ja sovitteluun yleisesti. Luku kaksi sisältää opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen. Kolmannessa luvussa kuvataan Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyä, asianajajan roolia sovittelussa sekä kyselytutkimuksen taustaa, menetelmiä ja tuloksia. Neljännessä luvussa käsitellään Saksan sovittelujärjestelmää ja viimeisessä luvussa pohditaan opinnäytetyön tuloksia.

2 SOVITTELU

2.1 Vaihtoehtoinen konfliktinratkaisu

Vaihtoehtoinen konfliktinratkaisu syntyi kansalaisyhteiskunnan reaktiona virallisen lainkäytön kriisiin. Vaihtoehtoiselle riidanratkaisulle oli tyypillistä yhteisöllisyyden, yksityisyyden ja vapaamuotoisuuden korostaminen. Vaihtoehtoinen konfliktinratkaisuliike organisoitui nopeasti ja vaihtoehtoisia ADR (Alternative dispute resolution) palveluja tarjottiin siihen erikoistuneissa keskuksissa. Erityisesti kaupallisten riitojen havaittiin sopivan hyvin käsiteltäviksi ja ratkaistavaksi vaihtoehtoisesti. (Koulu 2005, 28.)

Vaihtoehtoisesta riidanratkaisusta puhutaan monessa merkityksessä. Siihen viitataan perinteisen oikeudenkäynnin korvaavana tai sitä täydentävänä riidanratkaisumenettelynä. (Koulu 2005, 20-23.) Vaihtoehtoisilla riidanratkaisukeinoilla tarkoitetaan oikeudellisessa kontekstissa tuomioistuimessa oikeudenkäyntimenettelyn rinnalla tapahtuvaa tai osittain myös sen sisälle syntyneitä vaihtoehtoisia menettelyjä, kuten välimiesmenettelyä, sovintomenettelyä sekä lautakunnissa tapahtuvaa käsittelyä (Turunen 2005, 11). Vaihtoehtoisten riidanratkaisutapojen yleistymistä pidetään osana oikeuden privatisoitumisesta. Oikeuden privatisoitumiskehitys tarkoittaa konfliktien ratkaisemisen osalta sitä, että asioita siirretään tuomioistuimelta muille vaihtoehtoisille foorumeille sekä sitä, että tuomioistuimen konfliktinratkaisu saa vaikutteita yksityiseltä sektorilta. (Ervasti 2011, 1.)

Vaihtoehtoisessa konfliktinratkaisun teoriassa on tärkeää erottaa konflikti ja riita. Konflikti on kahden tai useamman asianosaisen välinen erimielisyys sen syystä riippumatta. Konflikti on luonteeltaan pysyvä vastakkainasettelu. Riita taas on oikeudellistunut konflikti, usein pelkästään konfliktin osa. Jos konfliktia ei pureta, se tuottaa pian uuden riidan, joka useasti vaatii oikeudellisen ratkaisun. (Koulu 2005, 33–36.) Konfliktinratkaisulla tarkoitetaan tässä yhteydessä sovinnon edistämiskeinoa, joka vastaa asianosaisten tahtoa. Sen tavoitteena on

poistaa konflikti osapuolten väliltä ja saada sovinto heidän välilleen. (Ervasti 2005a, 1093.)

Keskeisin vaihtoehtoinen konfliktinratkaisumenetelmä on sovittelu. Sovittelua voidaan harjoittaa tuomioistuimessa tai sen ulkopuolella, sovittelija voi olla tuomari, tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelija tai sovintolautakunta. Kansainvälisesti sovittelulla (*mediation*) viitataan vapaaehtoiseen ja epäviralliseen tuomioistuimen ulkopuoliseen menettelyyn, jossa kolmas osapuoli sovittelee osapuolten välistä konfliktia. (Ervasti 2005b, 20.)

Erilaisille sovintomenettelyille on ominaista se, että pyritään osapuolten tahdon mukaiseen ratkaisuun. Sovittelu on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Sovittelun tarkoituksena on saada osapuolten välinen konflikti kokonaisvaltaisesti ja pysyvästi ratkaistua. Tuomitsemiselle on taas ominaista pyrkimys ratkaisuun, joka on virallisen oikeuden mukainen. (Ervasti 2005a, 1092.) Osapuolten tulee itse olla vastuussa menettelystä ja heidän tulisi järjestää se haluamallaan tavalla. (Ervasti 2011, 43.) Sovittelija ei yleensä tee ratkaisuehdotuksia asiassa. Sovittelun tavoitteena on pikemmin osapuolten hyväksyttävissä oleva sopimus kuin sitova ratkaisu. (Pohjonen 2001, 21, 62.)

Vaihtoehtoisten menetelmien taustalla vaikuttavat ruuhkautuneet tuomioistuinten käsittelyajat, oikeudenkäyntien kesto sekä kalleus. Sovittelun edut kuten nopeus ja mahdollisuus joustavuuteen kilpailevat hitaan oikeudenkäynnin rinnalla. Perinteistä tuomioistuinten oikeudenkäyntiä ei enää voida pitää parhaimpana vaihtoehtona konfliktien ratkaisuun. (Ervasti 2005a, 1101.)

2.2 Sovittelumallit

Konfliktinratkaisussa on mahdollisuus käyttää erilaisia menettelytapoja. Menetelmät voidaan jaotella fasilitatiivisen, evaluatiivisen sekä transformatiivisen sovittelumalleihin. Lisäksi oma sovittelumuotonsa on narratiivinen sovittelu. (Ervasti 2005b, 36.)

Yleisin sovittelumenetelmä on fasilitatiivinen sovittelumalli, joka on vuonna 2006 käyttöön otetussa tuomioistuinsovittelussa ensisijaisesti käytettävä konfliktinratkaisumenettely. (Ervasti 2009, 1076; 1078.) Fasilitatiivisessa eli auttavassa sovittelumenettelyssä sovittelija auttaa osapuolten välistä kommunikaatiota sekä helpottaa osapuolia saamaan esiin todelliset intressit ja tarpeet. (Ervasti 2009, 1076; 2011, 16.)

Fasilitatiivisessa mallissa sovittelijan tarkoituksena on auttaa osapuolia löytämään itse ratkaisu konfliktiin. (Ervasti 2005b, 36.) Sovittelija ei puutu käsittelyssä olevaan asiaan tai ohjaa sitä sisällöllisesti. (Ervasti 2009, 1077.) Fasilitatiivisessa sovittelussa ei lähdetä neuvottelemaan osapuolten vaatimuksista, vaan niiden takana olevista tarpeista. Sovittelija käyttää erilaisia strategioita ja tekniikoita parantaakseen osapuolten kommunikaatiota. Sovittelija on ammattilainen eri sovittelutekniikoissa. (Ervasti 2009, 1075–1077.)

Evaluatiivisessa eli arvioivassa sovittelussa korostetaan osapuolten laillisia oikeuksia ja taustalla olevaa oikeudellista järjestelmää. Siinä pyritään lopputulokseen, joka on voimassa olevan oikeuden mukainen. (Ervasti 2009, 1083.) Evaluatiivisessa sovittelussa sovittelija on asiantuntija riitaan liittyvissä sisällöllisissä kysymyksissä, muttei välttämättä sovittelutekniikoissa. Arvioivassa sovittelussa ei käsitellä osapuolten intressejä ja tarpeita vaan asiat käsitellään vaatimuslähtöisesti. (Ervasti 2009, 1084).

Muutoksen pyrkivässä sovittelussa eli transformatiivisessa sovittelussa riidat pyritään näkemään mahdollisuutena myös kehitykselle ja kasvulle sen sijaan, että riidat nähtäisiin vain ongelmina. Transformatiivisen sovittelun tarkoituksena on paneutua konfliktin takana oleviin psykologisiin syihin ja pyrkiä parantamaan osapuolten välisiä suhteita. (Ervasti 2005b, 37.)

Narratiivisessa sovittelussa pyritään ymmärtämään kuinka tarinat toimivat todellisuuden rakentamisessa. Siinä pyritään ymmärtämään monimutkaista sosiaalista kontekstia, joka muokkaa konflikteja. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2010 [viitattu 2.4.2013].)

2.3 Ajantasainen lainsäädäntö Suomessa

Suomessa laki riita-asioiden sovittelusta tuomioistuimissa (26.8.2005/663, SovitteluL) tuli voimaan vuonna 2006. Vuonna 2011 laki korvattiin lailla riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (29.4.2011/394, RiitSovL.). Lakia sovelletaan riita-asioiden ja riitaisten hakemusasioiden sovitteluun yleisissä tuomioistuimissa (tuomioistuinsovittelu). Lisäksi laissa säädetään tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon vahvistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi tiettyjen edellytysten täyttyessä. Lain säännöksiä sovelletaan myös muussa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tai lain 2 luvun menettelyyn rinnastuvassa tuomioistuinsovittelussa tehtyyn sovintoon.

Lain taustalla on EU:n sovitteludirektiivi, jonka tarkoituksena on parantaa vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen saatavuutta ja edesauttaa riitojen sovinnollista ratkaisua edistämällä sovittelun käyttöä rajat ylittävissä tilanteissa EU:n jäsenvalloissa. (Direktiivi 2008/52/EY; HE 284/2010 vp, 13.) Direktiivin tarkoituksena oli yhtenäistää Euroopan unionin rajat ylittävien dispositiivisten riita-asioiden sovittelumenettelyä. Suomessa sen sisältöä laajennettiin kattamaan rajat ylittävien riita-asioiden lisäksi asioita, joissa ei ole liittymiä muihin EU:n jäsenvaltioihin. (HE 284/2010 vp, 13.)

Tuomioistuinsovittelu on erotettava toisesta tuomioistuimissa tapahtuvasta menettelystä eli sovinnon edistämisestä siviiliprosessissa. Suomen lainsäädännön mukaan tuomarin on selvitettävä riita-asian valmistelussa, onko asiassa edellytyksiä sovinnolle (Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4 [OK] 5:19,4) sekä pyrittävä asian sovinnolliseen ratkaisuun (OK 5:26,1). Tuomari voi myös tehdä sovintoehdotuksen (OK 5:26,2). Sovinnon edistämisessä on kyse sovinnollisen ratkaisun edistämisestä oikeudenkäynnissä, jossa tavoitteena on sovinto, joka on materiaalisen oikeuden mukainen (Ervasti 2011, 11). Oikeudenkäymiskaaren mukainen sovinnon edistäminen eroaa fasilitatiivisesta tuomioistuinsovittelun menettelystä.

Tuomioistuinsovittelu ei edellytä, että riita-asia on vireillä tuomioistuimessa. Sellainen asia, joka ei ole vireillä tuomioistuimessa, voidaan saattaa tuomarin sovittelavaksi riidan osapuolen tai osapuolten hakemuksesta. (Ervasti 2011, 1.; RiitSovL 29.4.2011/394 4§.) Sovittelu voidaan aloittaa myös vapaamuotoisella pyynnöllä, kun asia on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi. Mikäli tuomioistuinsovittelussa ei päästä osapuolia tyydyttävään tulokseen, on sen jälkeen mahdollista ratkaista asia oikeudenkäynnissä. (Ervasti 2012, 1; 11.)

2.4 Tuomioistuinsovittelu

Tuomioistuimet eivät enää pelkästään ratko tuomioilla oikeudellisia riitoja, vaan pyrkivät myös sovinnollisiin lopputuloksiin, joilla osapuolten konflikti saadaan lopullisesti ja kokonaisvaltaisesti ratkaistua. Tuomioistuinten tehtävänä ei enää ole vain käyttäytymisen ohjaaminen tai oikeussuojan antaminen. (Ervasti 2009, 1071.) Tarkoituksena on ollut kehittää oikeudenkäynnille vaihtoehtoisia menettelyjä, jotta oikeudenkäynnin nykyisiin haasteisiin voitaisiin vastata paremmin.

Tuomioistuinsovittelu on tuomarin johdolla tapahtuva, vapaamuotoinen oikeudenkäynnistä erillinen menettely, johon ei sovelleta prosessioikeuden yleisiä säännöksiä. Tarkoituksena on saada osapuolet itse löytämään heitä tyydyttävä ratkaisu konfliktiin. Hallituksen esityksen mukaan sovittelavan asian on oltava sen laatuinen, että sovittelu on tarkoituksenmukaista ja että asia soveltuu sovittelavaksi. (HE 114/2004 vp, 1.) Tuomioistuinsovittelussa tuomarin rooli sovittelijana poikkeaa tuomarin puheenjohtajan roolista oikeudenkäynnissä. Juridiikkaa tuomioistuinsovittelussa ovat vain sovintopäätöksen tekeminen sekä sovittelun lopettaminen ja sovinnon vahvistaminen. Tuomioistuinsovittelussa ei pyritä lain mukaiseen ratkaisuun, vaan sovintoon, joka on osapuolten tarpeiden ja intressien mukainen. (Ervasti 2011, 1; 11–12.)

Sovittelun etuna on sen joustavuus ja monipuolisuus erilaisissa konflikteissa. Tuomioistuinsovittelua käytetään pääsääntöisesti yksityishenkilöiden välisissä asioissa. Tuomioistuinsovittelun aloittaminen edellyttää molempien osapuolten suostumusta ja vapaehtoisuutta. Osapuolet hyväksyvät sovittelijan läsnäolon

sekä ovat valmiita kuuntelemaan ja harkitsemaan hänen ehdotuksiaan. Toisaalta osapuolet voivat milloin vain keskeyttää sovittelun. (Ervasti 2011, 10–12.) Sovittelu pitää osapuolten suhteet parempina kuin riitaisa oikeudenkäynti. Sovittelussa saavutettua ratkaisua pidetään yleensä myös lopullisena. Saavutetusta sovinnosta pidetään paremmin kiinni, koska asianosaisilla on paremmat mahdollisuudet osallistua oman asiansa käsittelyyn ja tulla kuulluksi. (Ervasti 2005b, 20, 28–29.) Osapuolet sitoutuvat helpommin ratkaisuun, joka on heidän etujensa mukainen. Esimerkiksi liikesuhteiden jatkuvuuden kannalta sovittelu on riitaisaa oikeudenkäyntiä parempi vaihtoehto. Asia saadaan sovittua ilman syyllisen etsimistä eikä liikekumppaneille jää kaunaa hävitystä oikeudenkäynnistä. (Ervasti 2005b, 20.)

Sovittelussa ei synny oikeudenkäynnille tyypillisiä kustannuksia, ja se onkin yleensä oikeusprosessia nopeampaa ja edullisempaa. Silloinkin kun osapuolilla on juridiset avustajat, käsittely sovittelussa tulee yleensä halvemmaksi kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. (Ervasti 2005b, 28-29.) Tuomioistuimen sovintomenettely säästää niin tuomioistuimen kuin osapuolten aikaa ja resursseja. Monissa tapauksissa sovintoon pääseminen on myös osapuolia helpottava ratkaisu. (Ervasti 2005b, 1091.) Kiistojen ja erimielisyyksien selvittely oikeusprosessissa on usein hidasta ja kallista.

Sovittelija toimii sovinnon mahdollistajana eikä ole ratkaisemassa osapuolten ongelmia. Sovittelija ohjaa prosessia, jonka lopputuloksesta ovat vastuussa asianosaiset itse. Sovittelija ei ole passiivinen vetäytyjä vaan aktiivinen kuuntelija. Sovittelija kuitenkin huolehtii siitä, että sopimus on osapuolille kohtuullinen. Sovittelu on tulevaisuuteen suuntautunutta toimintaa, jolla etsitään pysyviä myönteisiä ratkaisuja. (Brunila 2010, 23.) Sovittelussa pyritään muuttamaan ihmisten ajattelua ja kohtaamaan konflikteja vuoropuhelun ja kuuntelun kautta. Sovittelu antaa mahdollisuuden tunteiden käsittelyyn ja anteeksiantoon. (Brunila 2010, 34-35.)

Tuomarinhaastattelut

Tutkimuksessa yhtenä keskeisenä toteuttamistapana ovat haastattelut sekä kyselytutkimus. Halusimme selvittää myös tuomioistuinsovitteluun liittyen käräjäoikeuden tuomareiden kokemuksia ja mielipiteitä sovittelusta, koska tuomioistuinsovittelu on kehittynyt vuoden 2006 käyttöönoton jälkeen. Toteutimme puoli-strukturoidun haastattelun kolmelle käräjäoikeuden tuomarille sähköpostitse. Tuomareille tehdyn haastattelukysymykset liittyivät sovittelun soveltuvuuteen erilaisiin riita-asioihin, sovittelun riskeihin, sovittelijakoulutukseen, tuomarin sovittelijan rooliin, asianajaja-avustajan rooliin tuomioistuinsovittelussa sekä Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyn kehittämiseen tuomioistuinsovittelun rinnalla. Haastatteluun vastasi kolme käräjäoikeuden tuomaria.

Vastaajien mukaan sovittelu soveltuu erityisesti riita-asioihin, joissa käsitellään lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta. Lisäksi sovittelu on käyttökelpoinen naapuruusriidoissa, ositus- ja perintöriidoissa sekä työoikeudellisissa riidoissa. Ylipäätään sovittelu soveltuu sellaisten riitojen ratkaisuun, joissa osapuolilla on yleensä muitakin intressejä kuin pelkästään oikeudessa esitettävä juridinen vaatimus. Sovittelua voidaan toisen vastanneen tuomarin mukaan soveltaa kaikkiin riita-asioihin, mutta nimenomaan se soveltuu parhaiten ns. moni riitaisiin tapauksiin tai pitkittyneisiin asianosaisten välisiin kiistoihin. Ratkaisevaa sovitteluun ryhtymisessä on osapuolten halukkuus tuomioistuinsovitteluun.

Ervastin 2011 valmistuneen tuomioistuinsovittelu tutkimuksen mukaan kiinteää omaisuutta, vahingonkorvausta sekä yhteisöä koskevissa asioissa sovitteluun edetään tavallista useammin, jos sovittelumahdollisuus on nostettu esille. Toisaalta tuomioistuinten Follo-mallin kokeilu on lisännyt perheoikeudellisten asioiden sovittelua tuomioistuimissa. Tuomioistuinsovittelua haetaan tuomioistuimissa tyypillisesti riideltäviin konflikteihin, kuten esim. kiinteää ja irtainta omaisuutta koskeviin riitoihin sekä perheoikeudellisiin asioihin. (Ervasti 2011, 60.)

Vastanneen tuomarin mukaan sovittelun avulla voidaan saavuttaa suuria taloudellisia hyötyjä yhteiskunnalle kun sovotellaan yritysten välisiä suuria oikeusriitoja. Vastaajien mielestä ei ole mitään estettä käyttää sovittelua yhtiöiden välisen

riitojen sovitteluun. Yhtiöiden välisiä riita-asioita sovitellaan vain siitä syystä vähemmän, että näiden riitojen määrä on yksityishenkilöiden välisiä riitoja vähäisempi käräjäoikeudessa. Yhtiöt ratkaisevat usein riidat jo asianajajan välityksellä tai välimiesmenettelyssä käräjäoikeuden sijaan.

Tuomareiden mukaan sovittelu ei ole suositeltava riidanratkaisutapa, mikäli osapuolilla on selkeä oikeudellinen saatava eikä osapuolilla ole muita intressejä asiassa. Sovittelu ei ole suotavaa myöskään mikäli osapuolet eivät ole tasavertaisia neuvottelukumppaneita eli on olemassa jokin alistussuhde tai joku seikka, joka estää toista pitämästä puoliaan ja neuvottelemaan oman intressinsä mukaisesti. Perheoikeudellisten huoltoriitojen sovittelu ei ole suotavaa, jos huoltoriidassa osapuolilla on vakavia psykososiaalisia ongelmia tai perheessä on vakavaa väkivaltaa. Sovittelua ei voida suositella jos toisen osapuolen vaatimukset ovat ilmeisen perusteettomia.

Onnistuneeseen sovitteluun kuuluu ilmapiirin kiireettömyys, puolueettomuus, rauhallisuus ja vapaaehtoisuus. Lisäksi kummankin osapuolen vilpitön halu löytää asiassa sovinnollinen ratkaisu sekä osapuolten sitoutuneisuus. Sovittelijan ammattitaidoilla on myös merkitystä. Onnistuneeseen sovitteluun kuuluu asianosaisten kuuleminen ja konfliktin todellisten taustatekijöiden löytyminen siten, että asianosaiset lopulta puolin ja toisin ovat tyytyväisiä lopputulokseen. Sovittelijan tehtävänä ei ole sovintoon pakottaminen vaan asianosaisten auttaminen löytämään kumpaakin tyydyttävä lopputulos.

Vaihtoehtoisia menettelymuotoja ja sovittelua sen yhtenä osana on myös kritisoitu. Kritiikkiä on esitetty ensinnäkin siitä, että menettelyissä ei kyetä eliminomaan osapuolten vallan epätasapainon vaikutusta ratkaisuun, vaan vahvempi osapuoli saattaa päästä määräämään lopputulosta. Osapuolten asemaan sovitelussa voi vaikuttaa esimerkiksi heidän varallisuusasemansa, koulutuksensa, ammattinsa, persoonalliset piirteensä tai emotionaalinen tilansa (OMKM 2003:3, 286 [viitattu 20.4.2013].) Vastaajien mukaan sovittelun riskinä on se, että epätaasa-arvoisessa asemassa oleva osapuoli ei kykene riittävästi tuomaan omia tavoitteitaan esiin. Sovittelun riskinä on myös se, ettei osapuoli ymmärrä omaa

asemaansa tai saavutetun sovinnon kaikkia vaikutuksia. Lakimiesavustaja sovittelussa vähentää tätä riskiä.

Vastaajien mukaan sovittelijakoulutuksessa tulisi kiinnittää huomiota psykologisiin seikkoihin. Koulutuksessa tulisi pyrkiä antaa valmiuksia ymmärtää inhimilliseen käyttäytymiseen kuuluvia piirteitä; kehon kieltä, neuvottelutaitoja sekä kykyä kuunnella aktiivisesti. Huomiota tulisi kiinnittää taitoon antaa osapuolten itsensä löytää ratkaisu sekä malttia pysyä riidan ulkopuolella. Koulutuksessa pitäisi kiinnittää huomiota myös sovittelun markkinointia edistäviin keinoihin, jotta sovittelusta saataisiin oikeasti vaihtoehtoinen riidanratkaisukeino.

Halusimme myös haastattelussa selvittää miksi nimenomaan tuomari soveltuu sovittelijan rooliin. Tuomarit perustelivat soveltuvuutta siten, että tuomarilla on hyvä asema sekä ammattitaitonsa perustuva kyky analysoida asioita, jäsentää konflikteja, kyky käsitellä riitoja objektiivisesti ja myös tarvittavaa tietoa juridikkasta. Tuomareihin luotetaan ja he edustavat puolueetonta ja arvovaltaista organisaatiota. Heillä on riittävä arvovalta pitää osapuolet kurissa sekä kyky muistuttaa sovittelun osapuolia siitä, että riita tulee ratkaistavaksi osapuolten omalla päätöksellä.

Vastaajan mukaan on ylikorostettu tuomarin vaikeutta päästä perinteisestä tuomarin roolista sovittelijan rooliin. Hän oli kohdannut tuomareiden roolivaihtoa suuremman ongelman asianajajan roolien välissä oikeudenkäyntiavustajana ja avustajana sovittelussa: ei saisikaan enää ajaa päämiehen asiaa, vain valvoa sovittelun kulkua sovittelusääntöjen mukaan sekä auttaa puheenjohtajaa jos tämä ajautuu umpikujaan. Toisen tuomarin mukaan tuomareiden ajattelutavassa voisi joskus olla korjaamista, jotta tuomari pääsisi ulos pelkästä juridisesta tavasta lähestyä asiaa.

Oulun kärjäoikeudessa soviteltiin 63 laajaa riita-asiaa vuonna 2012. Oulun kärjäoikeuden osuus koko maan tuomioistuinsovitteluasioista vuonna 2012 oli noin 30 % (Suomalainen lakimiesyhdistys 2013, 4-5). Oulun kärjäoikeuden tuomioistuinsovittelun menestykseen on vastaajien mukaan erityisesti vaikuttanut kärjäoikeuden johdon sitoutuneisuus edistää sovittelua sekä tukea menet-

telyn kehittämistä. Menestykseen on vaikuttanut halu panostaa sovitteluun sekä siihen, että se ymmärrettäisiin todelliseksi vaihtoehdoksi oikeudenkäynnille. Oulu on pystynyt markkinoimaan menettelyn paikkakunnan asianajajille luontevaksi aluksi useimpiin juttuihin ja ottanut menettelyn eräänlaiseksi ensivaiheeksi siviiliriidassa. Tuomioistuinsovittelun kehittämistä pidettiin myös tärkeänä, koska sen avulla on mahdollista keventää prosessia sekä säästää kustannuksia. Lisäksi tuomioistuinsovittelulla voidaan vähentää käsittelyaikoja.

Kysyimme myös tuomareiden mielipidettä tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun kehittämisen tärkeydestä perinteisen tuomioistuinsovittelun rinnalla. Tuomareiden mukaan on hyvä, että kaikilla sovittelu forumeilla on tarjolla sovittelua. Erilaiset riidat kaipaavat erilaisten sovittelijoiden vetämään menettelyä, koska kaikki eivät halua sovitella tuomioistuimessa. Vastaajien mukaan kehittämiseen pitäisi panostaa, koska kaikki mikä nopeuttaa oikeuden saatavuutta on oikeasuuntaista. Kustannuspuoli saattaa rajoittaa tosiasiassa tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun käyttöä.

Tuomioistuinsovittelua voidaan pitää näiden haastattelujen perusteella monipuolisena riidanratkaisutapana, joka soveltuu mitä moninaisimpien riita-asioiden sovitteluun. Menettelyn vapaaehtoisuus ja osapuolten sitoutuneisuus sovitteluun tukee sovittelun onnistumista. Tuomareiden arvovaltainen asema auttaa osapuolia pysymään asiassa sekä auttaa osapuolia sitoutumaan sellaiseen sovintoon, joka on molempien osapuolien tahdon mukainen.

2.5 Follo-mallin kokeilu

Follo-kokeilu perustuu Norjassa käytössä olleeseen malliin, jonka tarkoituksena on ollut edistää sovintoa lasten huoltoriitojen oikeudenkäynnissä. Follo -mallissa tuomarilla on oikeudenkäynnissään apuna ihmissuhde- ja psykologian asiantuntija. Tuomarin ja asiantuntijan yhteistyöllä pyritään täydentämään tuomarin konfliktinratkaisutaitoja ja osaamista perhesuhteista. Norjasta saatujen positiivisten kokemusten perusteella Follo-mallin toimivuutta päätettiin kokeilla myös Suomessa. Nykyisen Suomen lainsäädännön mukaan tuomarilla ei ole mahdolli-

suutta käyttää asiantuntija-avustajaa oikeudenkäynnissä, minkä vuoksi kokeilu toteutettiin tuomioistuinsovittelussa. (Salminen 2012, 18-21.) Lasten huoltoriitoja koskevan Follo-mallin kokeilun myötä nousi asiantuntija-avustajan rooli tuomarin työparina yleisesti tietoisuuteen ja keskustelunaiheeksi. Hankkeen aikana kerätyt kokemukset olivat niin myönteisiä, että projektia laajennettiin syksyllä 2012 seitsemään Suomen kärjäoikeuteen ja vakinaistetaan vuoden 2014 alusta (Ervasti 2013 [viitattu 25.4.2013].)

Lain riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 5 §:n mukaan sovittelija voi käyttää sovittelussa asiantuntijaa asiantuntemuksen turvaamiseksi tai sovittelun edistämiseksi. Osapuolet vastaavat sovittelijan avustajan palkkioista ja kuluista. Käytännössä tällaisia sovittelijan avustajia on pääasiassa käytetty juuri Follo-mallin kokeilussa. Sovittelijan avustajana ovat toimineet sosiaalityöntekijät tai avioeroasioiden sovitteluun perehtyneet psykologit. Follo-mallin kokeilussa avustajan käyttö on ollut maksutonta. (Ervasti 2012, 35-36.)

Lainsäädäntö ei kuitenkaan anna osapuolille ehdotonta oikeutta saada avustajaa mukaan sovitteluun. Avustajan palkkioon ja kuluihin ei voi saada oikeusapua, mutta oikeusturvavakuutuksista niitä korvataan ainakin osittain (Ervasti 2012, 35-36.)

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva ratkaisu on lähtökohtaisesti kestävin ja toimivin silloin, kun se perustuu vanhempien väliseen sovintoon. Lapsia koskevissa riidoissa sovinnon löytäminen on erityisen tärkeää. Tavoitteena ei kuitenkaan sinällään ole sovinto vaan lapsen etu. Vanhempien erimielisyys lapsen hullosta, tapaamisoikeudesta ja elämästä (huoltoriita) on myös yhteiskunnallinen ongelma, sillä pitkäkestoiset huoltoriidat ja niiden seuraukset kuormittavat useita viranomaisia. (OM Selvityksiä ja ohjeita 2/2012, 53; HE 114/2004 vp, 18.)

Suomen Follo-mallin kokeilun tavoitteena on ensinnäkin saada huoltoriidat nopeasti käsittelyyn. Toiseksi tavoitteena on saada lapsen edun mukainen, kestävä ratkaisu. Kolmantena tavoitteena on lyhentää huoltoriitojen kestoja sekä

säästää tuomioistuinten ja sosiaalivirastojen niukkoja resursseja. (OM Selvityksiä ja ohjeita 2/2012, 53.)

Sovittelu ei myöskään ole yhtä riitaisa kuin tuomioistuinmenettely. Eteenkin lasten huoltoriitojen sovittelussa on tärkeää osapuolten yhteistoimintaisuus. Sovittelu pyrkii katsomaan eteenpäin ja mahdollistamaan osapuolten kanssakäymisen normaaliin tapaan. Pitkään kestävä tuomioistuinriita voi olla henkisesti hyvin raskas kokemus. Sovintoon pääseminen on paras ratkaisu myös lasten edun näkökulmasta. (Naarala 2007, 16–17.)

2.6 Tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu

Tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua kutsutaan institutionaaliseksi sovintomenettelyksi. Tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu eroaa asianosaisten keskenään käymistä sovintoneuvotteluista siten, että menettelyyn osallistuu ulkopuolinen sovittelija ja että sovinnosta neuvotellaan jonkin sovitteluinstituutin sääntöjen mukaisesti. Institutionaalinen sovittelu edustaa vaihtoehtoista riidanratkaisua, mutta tällä hetkellä sen käyttö on pienimuotoista. (Nyblin 2012, 120.)

Suomessa tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua tarjoaa Rakennusinsinöörien liiton (RIL) sovittelu sekä Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely. RIL sovittelu on kyse rakennusprosesseissa syntyvien erimielisyyksien ratkaisemisesta ja niiden ennalta ehkäisemisestä. RIL Sovittelu käsittelee myös rakennusvirheistä ja muista rakennuskannan ongelmista syntyviä riitoja. RIL sovittelu on lähtökohteisesti evaluatiivista sovittelua, jossa asiantuntija antaa ratkaisuehdotuksia. (Suomen Rakennusinsinöörien liitto ry:n RIL sovittelun säännöt [viitattu 6.4.2013].) Tässä työssä keskitymme Suomen Asianajajaliiton tarjoamaan tuomioistuimen ulkopuoliseen sovitteluun (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely [viitattu 14.3.2013]).

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely

Suomen Asianajajaliitto aloitti vuonna 1998 sovintomenettelyn, jossa voidaan ratkaista erilaisia konflikteja. Se on tarkoitettu käytettäväksi erityisesti silloin, kun asianosaisten ja heidän edustajiensa kahdenkeskiset neuvottelut epäonnistuvat, mutta asiaa ei haluta viedä tuomioistuinkäsittelyyn (HE 284/2010 vp). Samaisena vuonna Suomen asianajajaliitto vahvisti erityiset sovintomenettelysäännöt. Näihin viittaamalla osapuolet voivat sopia joko jo syntyneen riidan tai tietyistä oikeussuhteista, esimerkiksi sopimuksesta, vastakkaisuudessa mahdollisesti syntyvien riitojen ratkaisemisesta Suomen Asianajajaliiton mukaisessa sovintomenettelyssä. (Taivalkoski & Wallgren 2000, 625.)

Asianajajasovittelussa on omaksuttu fasilitatiivinen sovittelumalli, jossa sovittelija lähinnä pyrkii luomaan hyvän ilmapiirin sovittelulle ja saamaan osapuolet sopimaan keskenään asia. Sovittelua on pyritty markkinoimaan eteenkin yrityksille konfliktinratkaisukeinoksi, mutta se soveltuu kaikenlaisten riitojen ratkaisuun. (Ervasti 2005b, 27.) Sovintomenettelyssä puolueeton sovittelija avustaa osapuolia löytämään erimielisyytensä sovintoratkaisuun. Menettely on sovintoon tähtäävän neuvottelemista kolmannen ulkopuolisen osapuolen avustuksella (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely [viitattu 14.3.2013].)

Sovintomenettelysääntöjen mukainen sovintomenettely perustuu vapaaehtoisuuteen. Sovintomenettelysääntöjen 3 § 3 momentin mukaan vain yhden osapuolen pyydettyä ei sovintomenettelyä voida aloittaa, ellei riidan toinen osapuoli sitä halua. Sääntöjen 10 §:n nojalla osapuolella on oikeus milloin tahansa lopettaa sovintomenettely ilmoittamalla siitä sovittelijalle. Sovintomenettely ei ole myöskään este asian vireille saattamiselle tuomioistuimessa tai välimiesoikeudessa (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelysäännöt [viitattu 6.4.2013].)

Menettely alkaa siten, että asianosaiset yhdessä tai vain toinen heistä ilmoittaa Suomen asianajajaliiton sovintomenettelylautakunnalle, että he haluavat

saattaa riitakysymyksensä sovintomenettelyyn. Sovintomenettelyn osapuolet sitoutuvat noudattamaan Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelysääntöjä. Osapuolet voivat palkata asianajajan, joka toimii sovittelijana heidän välillään. Sovittelijana toimii asianajajaliiton jäsen, joka on saanut koulutuksen tehtävään ja on merkitty sovintomenettelylautakunnan ylläpitämään luetteloon. Lähtökohtana on, että asianosaiset voivat yhdessä sopia sovittelijana toimivasta asianajajasta. Sovintomenettelylautakunta voi myös tehdä ehdotuksen sovittelijana toimivaksi asianajajaksi, mikäli asianosaiset tätä pyytävät. (HE 114/2004 vp., 10; Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely [viitattu 14.3.2013].)

Menettelyn kulkua ei ole yksityiskohtaisesti säännelty, joten se voidaan järjestää asianosaisten haluamalla tavalla. Sovittelija tapaa osapuolet yhteisistunnossa, jonka jälkeen hän voi keskustella osapuolten kanssa erikseen. Sovittelija voi myös käydä luottamuksellisia keskusteluja osapuolten kanssa erikseen. (Nyblin 2012, 121.) Osapuolilla on oikeus käyttää sovintomenettelyssä oikeudellista avustajaa tai asiamiestä (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely [viitattu 14.3.2013]). Sovintomenettelyllä voidaan saavuttaa riidassa osapuolten todellisia intressejä palveleva ratkaisu, myös sellainen johon tuomioistuin ei voisi osapuolia velvoittaa. Sovintomenettelyllä voidaan turvata tärkeiden henkilö- ja liikesuhteiden jatkuvuus. Suomen Asianajajaliiton esitteen mukaan liiton tarjoama sovintomenettely on tuomioistuin- ja välimiesmenettelyä selvästi edullisempi. (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely [viitattu 14.3.2013].)

Menettely päättyy joko osapuolien kirjalliseen sovintosopimukseen, sovittelijan ilmoitukseen ettei menettelyn jatkaminen ole enää tarpeellista tai asianosaisten kirjalliseen ilmoitukseen, ettei enää halua jatkaa sovintomenettelyä. (Nyblin, 2013, 122.)

Suomen Asianajajaliitossa saavutettu sovintosopimus on vahvistettavissa täytäntöönpanokelpoiseksi toimivaltaisessa käräjäoikeudessa. Sovinnon vahvistamiseen sovelletaan riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia. (RiitaSovL 394/2011, Nyblin 2012, 122.) Edellytyksenä sovinnon vahvistamisena on, että sovittelu on toimitettu sovintomenettelysääntöjen mukaan ja sovittelu on ollut sellainen

menettely, jossa osapuolet pyrkivät itse vapaaehtoisesti ratkaisemaan riitansa sovinnollisesti sovittelijan avustuksella. Sovinnon vahvistamista haetaan kärjäoikeuden kansliaan toimitettavalla kirjallisella hakemuksella. Hakemuksen voivat tehdä osapuolet yhdessä tai yksin toisen osapuolen suostumuksella toimivaltaiseen kärjäoikeuteen eli siihen kärjäoikeuteen, jonka tuomiopiirissä on jommankumman osapuolen kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Mikäli asianosaisilla ei ole kotipaikkaa tai vakituista asuinpaikkaa Suomessa toimivaltainen on Helsingin kärjäoikeus. (Nyblin 2012, 122-123.)

Suomen Asianajajaliitto on tehnyt vuodelle 2013 toimintasuunnitelman sovintomenettelyn kehittämiseksi. Asianajajaliiton tavoitteena on lisätä tietoisuutta erilaisten riidanratkaisumenetelmien käyttämisestä konfliktien ratkaisussa ja edistää fasilitatiivisen sovittelun käyttöä. Asianajajaliitto haluaa kehittää Asianajajaliiton sovintomenettelyä tunnetuksi, hyväksytyksi ja yleisesti käytössä olevaksi riidanratkaisumenetelmäksi muiden sovinnollisten riidanratkaisumenetelmien ja erityisesti tuomioistuinsovittelun rinnalla. Tavoitteena on myös osallistua aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun, seurata aktiivisesti kansallisia, eurooppalaisia ja kansainvälisiä vaihtoehtoisia riidanratkaisumenetelmiä koskevia lainsäädäntöhankkeita ja tutkimusta. (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyn kehittämisen toimintasuunnitelma 2013.)

Asianajajaliiton vuoden 2013 kehittämisen tavoitteena on tuomioistuinsovittelun edistäminen ja sen etenemisen seuranta, Follo-mallin kokeilun seuraaminen ja siihen liittyvä asianajajien koulutustarpeisiin vastaaminen sekä konfliktidiagnoosijattelun syventäminen asianajajakunnassa. Lisäksi tavoitteena on kehittää sovittelutoimintaan liittyvien tahojen yhteistoimintaa, lisätä yhteistyötä sovittelijoina toimineiden tuomareiden kanssa sovittelijakoulutuksessa sekä kasvat-
taa yhteistyötä yliopistojen kanssa.

3 ASIANAJAJA SOVITTELUSSA

3.1 Asianajajan rooli avustajana sovittelussa

Lain riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (15 §) mukaan osapuolet voivat käyttää tuomioistuinsovittelussa avustajaa ja asiamiestä. Lain mukaan avustajan ja asiamiehen kelpoisuuteen sovelletaan, mitä laissa säädetään oikeudenkäyntiavustajasta ja asiamiehestä riita-asiassa.

Lain riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 15 §:n mukaan sovittelija voi sovittelun edistämiseksi osapuolen esittämästä perustellusta syystä kuitenkin hyväksyä tämän avustajaksi tai asiamieheksi muunkin kuin oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ssä tarkoitetun tutkinnon suorittaneen henkilön, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelysääntöjen 5 §:n mukaan asianosaiset voivat käyttää myös tuomioistuimen ulkopuolisessa sovintomenettelyssä avustajaa tai asiamiestä. Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä sovittelijana toimii sovintomenettelylautakunnan luetteloon merkitty asianajaja, joka on suorittanut liiton sovittelijakoulutuksen. Tässä kappaleessa käsitellään asianajajan ja asiamiehen roolia tuomioistuinsovittelussa. (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely [viitattu 14.3.2013].)

Tuomioistuinsovittelussa asianajaja-avustajalla on tärkeä rooli sovittelun tunnetuksi tekemisessä sekä siinä, että sovittelu otettaisiin aktiivisemmaksi työkaluksi riitojen ratkaisussa. Asianajaja-avustajan velvollisuutena on kertoa päämiehelle, mitä tuomioistuinsovittelu on ja miten se eroaa oikeudenkäynnistä. (OM Mietintöjä ja lausuntoja 36/2012, 31.)

Asianajaja-avustajan tehtävänä on auttaa ja ohjata päämiestään saamaan asi-
aansa paras mahdollinen ratkaisu. Avustajan tulee ottaa juridisten seikkojen
lisäksi huomioon taloudelliset - ja psykologiset asiat sekä sosiaaliset suhteet.
(OM Mietintöjä ja lausuntoja 36/2012, s. 31.)

Asianajajan rooli avustajana sovittelussa poikkeaa hänen roolistaan oikeuden-
käyntiavustajana. Asianajaja-avustajan tehtävänä on tukea päämiestään sovin-
nollisen ratkaisuun pääsemisessä. Asianajajan pitäisi rohkaista päämiestään
avoimeen keskusteluun, puuttua tarvittaessa asian kulkuun sekä pyrkiä pää-
miehen edun mukaiseen ratkaisuun. Asianajaja on päämiehensä juridinen neu-
vonantaja. Asianajajan tehtävänä on varmistaa, ettei päämies tee sellaista so-
pimusta, jota hän ei aidosti hyväksy ja johon ei ole valmis sitoutumaan. (OM
Mietintöjä ja lausuntoja 36/2012, 32.)

Asianajaja-avustajan tuki on tärkeää, mutta hänen tulisi ohjata päämiehensä
asenteita myönteiseksi sopimiselle. Avustaja voi tuoda esiin seikkoja, jotka ovat
olennaisia asian käsittelyn kannalta, auttaa keskustelujen etenemisessä ja roh-
kaista päämiestään keskusteluun. (OM Mietintöjä ja lausuntoja 36/2012, 32.)

Vuoden 2011 asiantuntija-avusteisessa perheasioiden tuomioistuinsovittelussa
(ns. Follo-mallin kokeilu) osapuolilla oli lakimiesavustaja kahdessa kolmasosas-
sa tapauksista (Ervasti 2012, 38). Ervastin mukaan lakimiesavustajat olivat Fol-
lo-mallin kokeilun aikana nähneet tuomioistuinsovittelussa ongelmana sovittelu-
päivän pituuden. Avustajien mukaan sovittelupäivän aikataulu tulisi määrittää jo
istunnon alussa. Lakimiesavustajat korostivat myös sitä, että sovitteluistuntojen
tulisi olla intiimejä ja kodikkaita sekä, että asianajajan ja päämiehen välisiä neu-
votteluja varten tulisi olla oma rauhallinen tilansa. (Ervasti 2012, 39.)

Suomen Asianajajaliiton jäsenille tekemästämme kyselytutkimuksesta ilmeni,
että 52 vastaajista 34 asianajajaa on toiminut avustajana sovittelussa. Follo-
mallin kokeilussa osapuolen avustajana oli toiminut 10 asianajajaa.

Suomen Asianajajaliitolle toteutetun kyselytutkimuksen mukaan yhdeksän
kymmenestä Follo-mallin kokeilussa toimineiden asianajajasta oli sitä mieltä,
että asianajaja-avustajalla on erityisedellytyksiä ymmärtää soviteltavan riidan

erityispiirteitä ja ratkaisutapoja. Lisäksi Follo-mallin kokeilussa toimineiden asianajajien mielestä asianajaja-avustaja on tarpeen suuntaamaan ajatuksia lapseen sekä tuomaan esiin lapsen näkökulmaa.

Toteutimme myös haastatteluja suomalaisille käräjäoikeuden tuomareille, joissa selvitimme heidän näkökantansa asianajan rooliin tuomioistuinsovittelussa. Kyselyyn vastanneen tuomarin mukaan asianajajalla on erittäin tärkeä rooli tuomioistuinsovittelussa. Mikäli asianajaja ei tue sovittelua, sovinto ei voi syntyä. Asianajajan tehtävänä on tukea päämiehen sovinnollisuutta, rauhoittaa hänen tunteitaan, etsiä uusia vaihtoehtoja ja ehdotuksia sekä selvittää päämiehelle eri vaihtoehtojen vaikutuksia jne. Asianajajan tehtävänä on tukea päämiehen oikeuksia, mutta myös jättää päämiehelle oikeuden päättää. Asianajaja toimii päämiehensä juridisena neuvonantajana myös sovittelussa. Asianajajan tulee edistää sovinnollista lopputulosta kaikin mahdollisin keinoin kuitenkin olemalla ajamatta asiaa. Huoltoriidoissa vanhemmat voivat pärjätä myös ilman asianajajaa, koska kyse on niin henkilökohtaisista asioista.

Tuomareiden mukaan olisi suotavaa, että sovittelun osapuolilla olisi oma asianajaja-avustaja. Yhden tuomarin mukaan asianajaja-avustajan käyttö ei ole välttämätöntä, mutta mikäli toinen osapuoli käyttää, olisi toisellakin hyvä olla. Asianajaja-avustaja turvaa päämiehen edun toteutumisen ja vähentää tuomarin painetta neuvoa osapuolia juridiikasta. Lisäksi asianosaisella on tällöin mahdollisuus neuvotella luottohenkilönsä kanssa, joka pystyy kertomaan tarvittaessa myös juridisen näkökulmansa asiaan.

3.2 Asianajajan rooli sovittelijana ja sovittelijakoulutus

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä asianajaja voi toimia sovittelijana tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa yksityishenkilöiden ja yritysten riita-asioissa, joissa sovinto on sallittu. Sovittelijat ovat Suomen Asianajajaliiton sovittelijakoulutuksen saaneita asianajajia, jotka on merkitty sovittelumenettelylautakunnan pitämään luetteloon. (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely [viitattu 14.3.2013].)

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä sovittelija ei ole tuomari, eikä hän voi antaa osapuolia sitovia määräyksiä tai ratkaisuja. Sovittelijan tehtäviin ei kuulu oikeudellisten neuvojen antaminen. Sovittelija on tehtävässään puolueeton ja riippumaton. Hänen on ennen sovittelun alkua ilmoitettava asianosaisille seikat, jotka ovat omiaan aiheuttamaan perusteltuja epäilyksiä hänen puolueettomuutensa tai riippumattomuutensa suhteen. Edellä mainitut seikat on myös ilmoitettava sovintomenettelyn aikana, jos niitä ei aikaisemmin saatettu asianosaisten tietoon. (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely [viitattu 14.3.2013].)

Sovittelijan on toimittava luottamuksellisesti. Koska sovittelijan toimeksianto katsotaan asianajajan toimeksiannoksi, sovittelijan on noudatettava toiminnassaan hyvää asianajajatapaa sekä sovintomenettelysääntöjä. Sovintomenettelysääntöjen mukaan sovittelijaa sitoo asianajajan vaitiolovelvollisuus. Myös asianosaiset ovat velvollisia pitämään sovintomenettelyn luottamuksellisena. (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely [viitattu 14.3.2013].)

Sovittelijana toimiva asianajaja on erilaisessa tilanteessa kuin asiamies sellaisessa toimeksiannossa, jossa on yksi päämies ja vastapuoli. Etualalla eivät ole oikeudelliset kysymykset tai oikeudelliset neuvot. Sovittelija auttaa osapuolten välisissä neuvotteluissa, eikä hän voi ryhtyä ottamaan kantaa asian oikeudelliseen sisältöön puolueettomuuttaan vaarantamatta. Asianajajalta vaaditaan tehokasta ja hienovaraista prosessinjohtoa, jotta osapuolet saadaan kommunikoimaan sovittelijalle sekä lopulta keskenään. Sovittelijalta vaaditaan kykyä saamaan osapuolten luottamus sovittelijaan sekä itse menettelyyn. (Taivalkoski & Wallgren 2000, 625–627.)

Suomen Asianajajaliitolle toteutetussa kyselytutkimuksessa ilmeni joidenkin asianajajien vastausten kohdalla, että tuomarin läsnäolo vaikuttaisi osapuolten haluun löytää aktiivisemmin ratkaisu soviteltavaan ongelmaan. Joidenkin vastaajien mukaan asianajajalla ei ole samanlaista arvovaltaa tai auktoriteettia kuin tuomarilla, jonka vuoksi tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun laajentaminen ei olisi hyödyllistä.

Kysyimme asiaan kantaa myös Suomen Asianajajaliiton apulaispääsihteeri Pirkko Kivikarilta. Kivikarin mukaan tuomioistuinsovittelun sekä tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun luonne on kovin erilainen. Tuomareilla on luonnostaan arvovaltaa sekä auktoriteettia. Sovintomenettelyssä sovittelijana toimivan asianajajan tulee omalla toiminnallaan ansaita osapuolten luottamus. Se, että asianajajalla ei ole tuomarin roolia, on myös etu. Tällöin omalla toiminnallaan asianajajalla on mahdollisuus voittaa osapuolten luottamus. Esimerkkinä koulusovittelu, jossa riitaa ei sovita sovittelijan arvovallan vuoksi, vaan sen vuoksi, että sovittelija saa osapuolet ymmärtämään tavalla tai toisella, että osapuolten välinen riita kannattaa sopia.

Kivikarin mukaan arvovaltakysymys ei ole ongelma, tuomioistuinsovittelu ja tuomioistuimen ulkopuolinen Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely eivät kilpaile keskenään. Tuomioistuimella on oma ”sovittelupalvelu” ja jos riidan osapuolet eivät halua valita sitä, he voivat valita Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyn.

Suomen Asianajajaliiton sovittelijaksi pääseminen edellyttää koulutuksen käymistä. Suomen Asianajajaliitolta saamiemme tietojen mukaan 683 Suomen Asianajajaliiton jäsentä on käynyt peruskurssin. Jatkokurssin käyneitä liiton jäseniä on kaikkiaan 388. Sovittelijaluetteloon pääseminen edellyttää perus- ja jatkokurssin käymistä, joka sisältää kokonaisuudessaan kolme täysipäiväistä koulutuspäivää. Peruskurssi on kestävä yhden päivän. Tämän lisäksi on käytävä kaksi päivää kestävä jatkokurssi.

Jatkokurssin edellytyksenä on sovintomenettelyn peruskurssin käyminen. Jatkokurssilla luennoin ja käytännön harjoituksin hankitaan taitoja sekä sovittelijana että avustajana toimimisesta sovintomenettelyssä ja neuvotteluissa yleensäkin. Jatkokurssin teemoja vuonna 2012 ovat olleet mm. sovittelun kulku ja vaiheet teoriassa ja käytännön esimerkein, harjoitukset ryhmissä, hyvän sovittelijan tunnusmerkit, asianajaja sovittelussa sekä sovintoon pääsy – sovittelusopimus.

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelylautakunta järjestää myös syventävää sovittelijakoulutusta perus- ja jatkokurssin suorittaneille asianajajille. Syventävä sovittelijakoulutus on vuonna 2012 ollut kaksipäiväinen, jossa on ohjelmiston mukaan käyty mm. läpi sovittelun peruskysymyksiä, sovinnon edistämistä, haasteellisia tilanteita sovittelussa luentojen sekä case – harjoitusten pohjalta. (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelylautakunta, Syventävä sovittelukoulutus ohjelma. 2012.)

3.3 Kyselytutkimus asianajajien keskuudessa

3.3.1 Kysely

Toteutimme Suomen Asianajajaliiton jäsenille suunnatun kyselytutkimuksen syksyllä 2012. Kyselytutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa asianajajien asenteita ja kokemuksia sovittelua kohtaan. Halusimme selvittää asianajajien kokemuksia Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelystä sekä asianajajaliiton tarjoamasta sovittelukoulutuksesta. Tämän lisäksi kyselytutkimuksen tarkoituksena oli selvittää asianajajien asenteita ja kokemuksia Follo-mallin mukaiseen kokeiluun liittyen.

Kyselytutkimus toteutettiin Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä sovittelijoina toimineille, sovittelussa asiamiehenä/avustajana toimineille sekä muille asianajajille, jotka eivät olleet toimineet sovittelijoina tai avustajina sovittelussa. Halusimme kartoittaa myös niiden asianajajien yleisiä asenteita ja mielipiteitä sovittelua kohtaan, joilla ei ollut henkilökohtaisesti kokemusta sovittelusta. Kyselytutkimuksen yhtenä tärkeänä teemana oli selvittää, mikä rooli asianajaja-avustajalla on sovittelussa.

Kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 52 Suomen Asianajajaliiton jäsentä, joista miehiä 72 % ja naisia 28 %. Vastaajista kolme oli toiminut sovittelijana Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä ja 34 sovittelun osapuolen avustajana/asiamiehenä sovittelussa. Peräti 65 % asianajajista oli siis toiminut osapuolen avustajana/asiamiehenä sovittelussa. Vastaajista kymmenen oli toiminut

osapuolen avustajana Follo-mallin kokeilussa. Suomen Asianajajaliitossa on kaikkiaan 1942 jäsentä (Suomen Asianajajaliitto [viitattu 6.4.2013]).

Asianajajille suunnatun kyselytutkimuksen alussa halusimme kartoittaa kaikkien vastaajien kesken, miten asianajajien hoitamat siviiliasian toimeksiannot keskimäärin prosentuaalisesti päättyvät. Asianajajista 46 % kertoo, että 51-80 % riita-asioiden toimeksiannoista päättyy neuvotteluteitse ja 21-50 % oikeudenkäyntiin. Vastaajista 58 % kertoo tuomioistuinsovitteluun päättyvän vain 1-10 % toimeksiannoista ja 31 % vastaajista mukaan ei yhtään tuomioistuinsovitteluun. Asianajajista 71 % kertoo, että tuomioistuimen ulkopuoliseen sovitteluun ei pääty yksikään toimeksianto.

Asianajajien saamat toimeksiannot päättyvät suurimmaksi osaksi siis neuvotteluteitse. Toiseksi suurimman osan toimeksiannoista päättää oikeudenkäynti. Tuomioistuimen ulkopuolista eikä tuomioistuinsovittelua tämän tutkimuksen perusteella juurikaan käytetä, vaan riita-asiat saatetaan päätökseen neuvottelemalla. Kyselyn vastaukset ovat kuitenkin vain suuntaa antavia pienen vastaajamäärän vuoksi.

Vastaajien mukaan asianajajille tarjottu sovittelijakoulutus kehitti asianajajien neuvottelu- ja sovittelutaitoja, avasi näkökulmia sekä antoi erilaisia toimintakeinoja. Asianajajien mukaan taito hakea aktiivisesti ja päämäärätietoisesti sovintoa kasvoi ja ymmärrys sovintoratkaisun eduista syventyi. Asianajajat olivat sitä mieltä, että koulutuksen avulla oli mahdollista oppia tarkastelemaan asioita ulkopuolisen sovittelijan näkökulmasta. Koulutuksesta on hyötyä neuvotteluissa, vaikka varsinaisesta sovintomenettelystä ei olisikaan kysymys. Kyselytutkimuksemme 23 asianajajaa ilmoittikin 51–80 % siviiliasian toimeksiannoista päättyvän neuvotteluteitse. Sovittelijakoulutuksesta on saattanut siis olla hyötyä neuvottelutaitojen kehittämisessä.

Suomen Asianajajaliiton koulutuksen käyneistä seitsemän vastaajaa näkisi koulutuksessa yhä parannettavaa. Asianajajien mukaan käytännön esimerkein tapahtuvasta koulutuksesta olisi kaikkein eniten hyötyä. Koulutus olisi asianajajien mukaan saatettava vähemmän saarnaavaksi ja epämääräiseksi sekä saatava

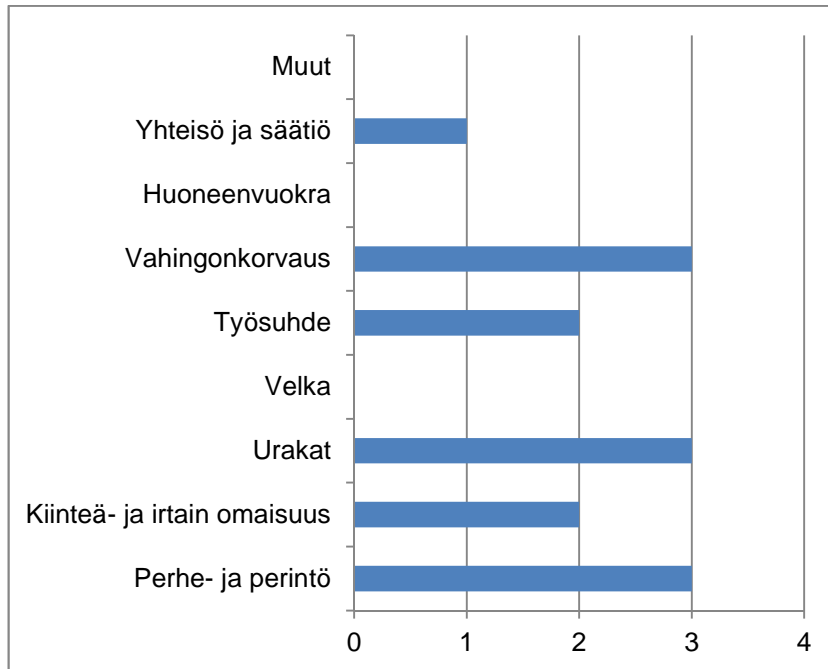
kokemusperäistä tietoa sovittelusta paremmin esiin. Yhden vastaajan mukaan koulutuksessa ei huomioitu sitä, että asiakkaat ovat huomattavasti vähävaraisempia kuin koulutuksen lähtökohta oli. Lisäksi asianajajien mielestä koulutuksen laajentaminen kannattaisi siten, että se kattaisi kaikki asianajajat. Koulutuksen pakolliseksi muuttaminen lisäisi asianajajien tietoa sovittelusta ja saattaisi siten vähentää mahdollisia ennakkoluuloja.

3.3.2 Asianajajat sovittelijoina

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä asianajaja voi toimia sovittelijana sellaisissa yksityishenkilöiden ja yksityisten riita-asioissa, joissa sovinto on salittu. Kyselyyn vastanneista sovittelijoina oli toiminut vain kolme. Asianajajaliiton järjestämän sovittelijakoulutuksen oli kuitenkin käynyt 21 vastaajaa. Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä sovittelijana voi toimia vain sovittelijakoulutuksen saaneet asianajajat, jotka on merkitty sovintomenettelylautakunnan pitämään luetteloon.

Vastaajista kolme oli toiminut sovittelijana Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä. Sovittelijat olivat kaiken kaikkiaan toimineet kymmenessä eri riita-asian sovittelussa sovittelijoina. Sovittelijat olivat toimineet sovittelijoina riita-asioissa, jotka koskivat perhe- ja perintö, vahingonkorvaus, urakka, velka sekä työsuhde sekä kiinteää – ja irtainta omaisuutta koskevia asioita.

Kysyimme tutkimuksessa sovittelijoilta sovittelun käyttökelpoisuudesta erilaisissa riita-asioissa.

Kuvio 1. Minkälaisiin riita-asioihin sovittelu mielestänne erityisesti soveltuu? (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).

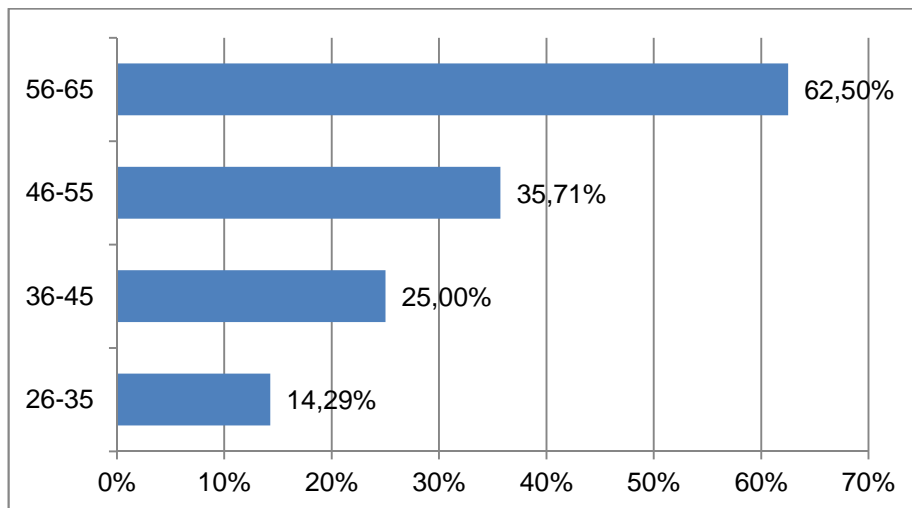
Edellisen diagrammin mukaan sovittelu soveltuu parhaiten vahingonkorvausta, urakoita sekä perhe- ja perintöoikeudellisia asioita koskeviin riitoihin.

Tehdyssä kyselyssä sovittelijoilta kysyttiin sovittelun etuja oikeudenkäyntiin verrattuna. Kaikki sovittelijat olivat sitä mieltä, että sovittelun osapuolet sitoutuvat helpommin sovittelussa saavutettuun ratkaisuun kuin oikeudenkäynnin tuomiin. Sovittelu lisäksi säästää kustannuksissa sekä lyhentää riita-asioden käsittelyaikaa. Sovittelijoiden mielestä sovittelun osapuolten on mahdollista itse hallita konfliktiaan. Kaikki sovittelijat olivat sitä mieltä, että osapuolten suhteet säilyvät parempina kuin oikeudenkäynnissä. Sovittelu siis tarjoaa nopeamman ja pysyvämmän konfliktinratkaisutavan perinteiseen oikeudenkäyntiin verrattuna.

Sovittelijoiden mielestä onnistuneeseen sovitteluun kuuluvat erillisneuvottelut, sovittelu ilman ulkopuolista yleisöä, vapaa keskustelu, sovittelijan mahdollisuus tehdä sovintoehdotuksia, asiantuntija-avustaja sekä osapuolen mahdollisuus käyttää avustajaa sovittelussa.

Sovittelijoista kaksi kolmesta oli sitä mieltä, että Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyä tulee kehittää ja ylläpitää tuomioistuinsovittelun ohella. Vastaajista 2/3 oli sitä mieltä, että tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu tulisi määrätä lailla ensisijaiseksi ratkaisukeinoksi ennen riita-asian vireillepanoa kärjäoikeuteen.

Tässä tutkimuksessa halusimme myös pohtia iän vaikutusta Suomen Asianajajaliiton sovittelijakoulutuksen käymiseen.

Kuvio 2. Ikäryhmät ja Suomen Asianajajaliiton sovittelijakoulutukseen osallistuminen. (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).

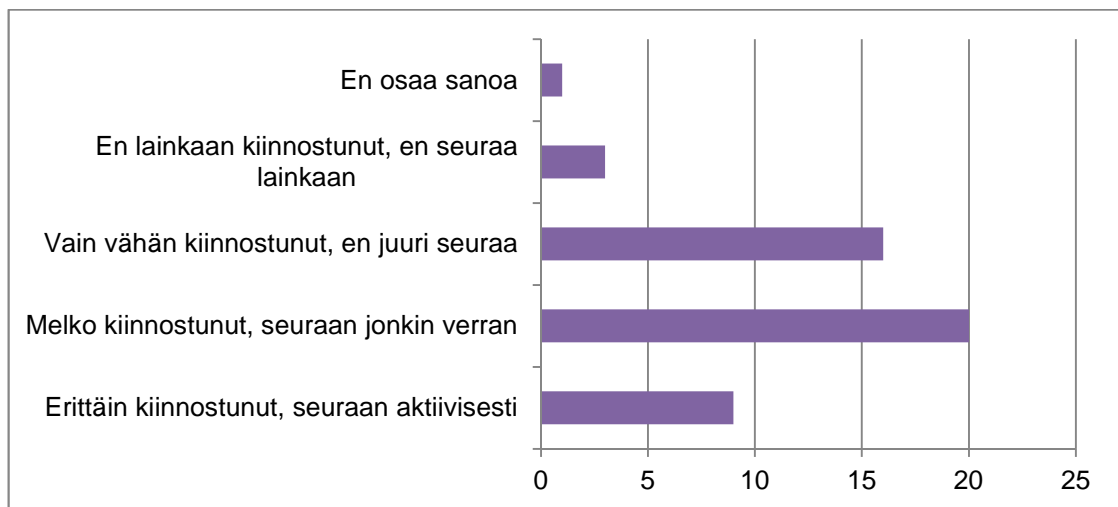
Yllä oleva diagrammi näyttää, että 63 % sovittelijakoulutuksen käyneistä on iältään 56–65-vuotiaita. Koulutuksen käyneiden määrä laskee sitä mukaan mitä nuorimmasta ikäryhmästä on kyse. Sovittelijakoulutuksen käyneiden ikäkauma on kuitenkin vain suuntaa antava vastaajien vähäisen määrän vuoksi.

3.3.3 Asianajajat ilman sovittelijataustaa

Vastanneista 31 ei ollut käynyt Suomen Asianajajaliiton tarjoamaa sovittelijakoulutusta. Kolmasosa vastanneista ilmoitti syyksi, ettei sovittelijakoulutuksen käyminen ole kiinnostavaa. Osa vastaajista ilmoitti, ettei sovittelijakoulutusta tarjota tai siitä tiedoteta riittävästi.

Toimeksiantoja tuomioistuinsovitteluun oli kyselyyn vastanneista vienyt kaikkiaan 29 vastaajaa. Näihin vastaajiin lukeutuivat ne vastaajat, jotka eivät olleet toimineet sovittelijoina. Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyyn toimeksiantoja oli vienyt vain yksi ja muuhun tuomioistuimen ulkopuoliseen sovitteluun peräti kahdeksan vastaajaa.

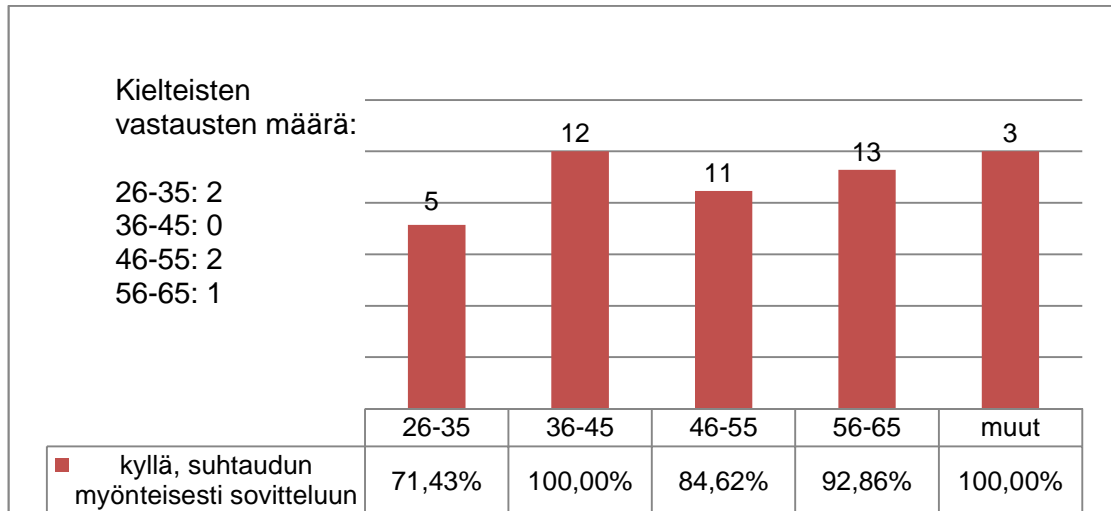
Kysyimme vastaajilta myös kuinka kiinnostuneesti he seuraavat sovitteluun liittyviä asioita.

Kuvio 3. Kuinka kiinnostunut olette sovittelusta/kuinka aktiivisesti seuraatte sovitteluun liittyviä asioita? (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).

Yllä olevan kuvion kysymykseen vastasi yhteensä 49 asianajajaa. Yli puolet seuraa jonkin verran tai aktiivisesti sovitteluun liittyviä asioita. Vain kolme vastaajaa ei ole lainkaan kiinnostunut tai ei seuraa lainkaan sovitteluun liittyviä asioita. Vastaajista 25 ilmoittaa tuntevansa melko hyvin sovittelun teoriaa.

Halusimme myös vertailla miten ikä vaikuttaa sovitteluun suhtautumiseen niiden vastaajien keskuudessa, jotka eivät ole toimineet sovittelijana. Kysymykseen vastasi 49 ja lukumäärä sisältää ne 21 henkilöä, jotka ovat osallistuneet sovittelijakoulutukseen. Yli puolet tähän kysymykseen vastanneista ei ole käynyt sovittelijakoulutusta eikä toiminut sovittelijana. Vastaajien ikä on diagrammeissa jaoteltu 26-vuotiaista 65-vuotiaisiin.

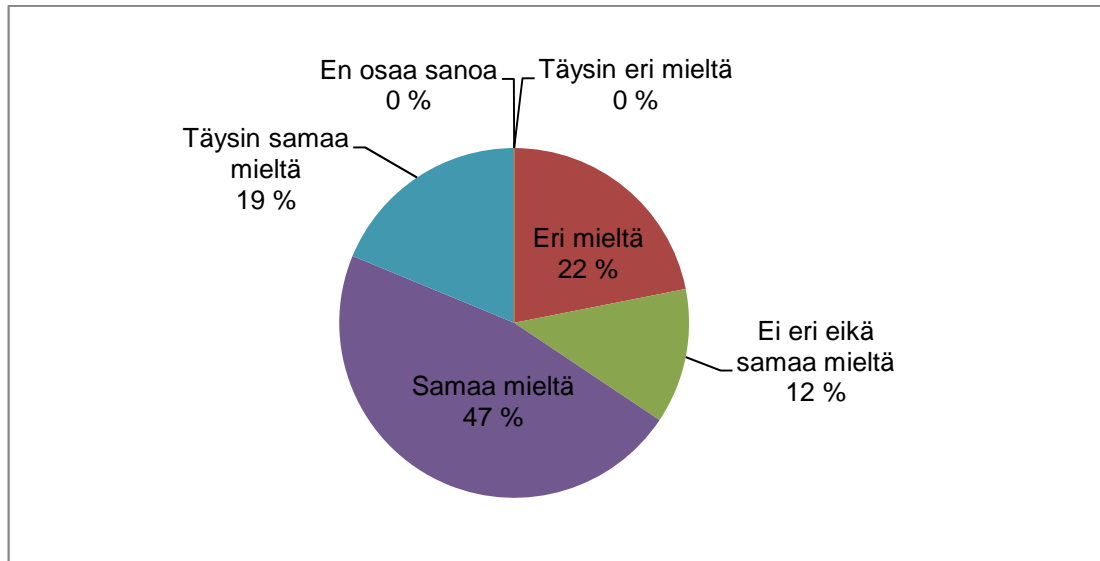

Kuvio 4. Sovitteluun suhtautuminen ikäryhmittäin. (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).

Yllä olevan diagrammin perusteella myönteisimmin sovitteluun suhtautuvat 36-45-vuotiaat. Negatiivisimmin sovitteluun suhtautuvat vastaajien perusteella 26-35-vuotiaat asianajajat. Vain yksi vastanneista iältään 26-35-vuotiaista oli käynyt Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelykoulutuksen. Ketään tästä ikäryhmästä ei ole ilmoittanut toimineensa sovittelijana. Avustajana sovittelussa 26-35-vuotiaista oli toiminut vain neljä asianajajaa.

3.3.4 Asianajajat sovittelun avustajina

Vastaajista 34 on toiminut avustajana/asiamiehenä tuomioistuinsovittelussa tai tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa. Osapuolen avustajana Follo-mallin kokeilussa oli toiminut 10 vastaajaa. Vastaajista 47 % oli sitä mieltä, että avustajan rooli sovittelussa poikkeaa asianajajan oikeudenkäyntiavustajan roolista. Tämä väite tukee sitä, että asianajajalla on sovittelussa erilainen lähestymistapa kuin perinteisessä oikeudenkäynnissä tai asianajotoiminnassa. 22 % oli sitä mieltä, ettei asianajajan rooli poikkea sovittelussa perinteisestä asiamiehen roolista.

Kuvio 5. Väite: Asianajajan avustajan rooli sovittelussa poikkeaa avustajan roolista oikeudenkäynnissä. (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).

Asianajaja avustajana toimineista vastaajista 59 % oli sitä mieltä, että avustajan tulee puuttua sovittelun kulkuun. Asianajajaa ei mielletä sovittelussa vain passiiviseksi tarkkailijaksi, vaan hänen tulee myös tarvittaessa puuttua sovittelun kulkuun sekä pitää huolta päämiehensä edun mukaisesta sovittelu neuvotteluista. 85 % avustajista oli sitä mieltä, että kehittyvä yhteiskunta ja elinkeinoelämä tarvitsevat vaihtoehtoja riitojen ratkaisuun. Tuomioistuinten tapausmäärien ruuhkautuminen, pitkät käsittelyajat sekä oikeudenkäyntien kalleus osaltaan myös vaikuttavat sovittelun suosion kasvuun.

Kysyimme myös Follo-mallin kokeilussa toimineiden asianajaja avustajien mielipiteitä asiantuntija-avustajien tarpeellisuudesta. Follo-mallin kokeilussa avustajina toimineiden mielestä asiantuntija-avustajasta on hyötyä suuntaamaan ajatuksia lapseen sekä tuomaan esiin lapsen näkökulmaa. Lisäksi vastaajien mielestä asiantuntija-avustajalla on erityisedellytyksiä ymmärtää riidan erityispiirteet ja ratkaisutavat. Yli puolet Follo-mallin kokeilussa toimineiden avustajien mielestä asiantuntija-avustaja herättää asiakkaisissa luottamusta sekä heidän mielestään asiantuntija-avustajan palkkioon pitäisi saada oikeusapua.

3.3.5 Yhteenveto kyselystä

Kyselyn viimeinen osa kohdistui asianajajiin, jotka eivät ole toimineet sovittelijoina. Tutkimukseen vastanneiden ryhmä on suhteellisen pieni koko Suomen Asianajajaliiton jäsenten määrään verrattuna. Kyselyn lopputulosta voitaneen tulkita ennakoasenteena sovittelua kohtaan. Kyselyyn osallistumista työkiireiden keskellä ei saateta nähdä tärkeänä, koska sovittelua ei tällä hetkellä nähdä tarpeeksi tärkeänä kehittämiskohteena.

Tutkimuksen pyrkimyksenä oli myös löytää kielteisiä argumentteja sovittelun suhteen. Vastaajista 90 %, jotka eivät ole toimineet sovittelijoina suhtautuvat myönteisesti sovitteluun. Vastaajista 41 % seuraa melko kiinnostuneesti sovitteluun liittyviä asioita ja jopa 59 % on vienyt toimeksiantoja tuomioistuinsovitteluun. Kyselymme ei kuitenkaan kuvaa todellista tilannetta tarkasti.

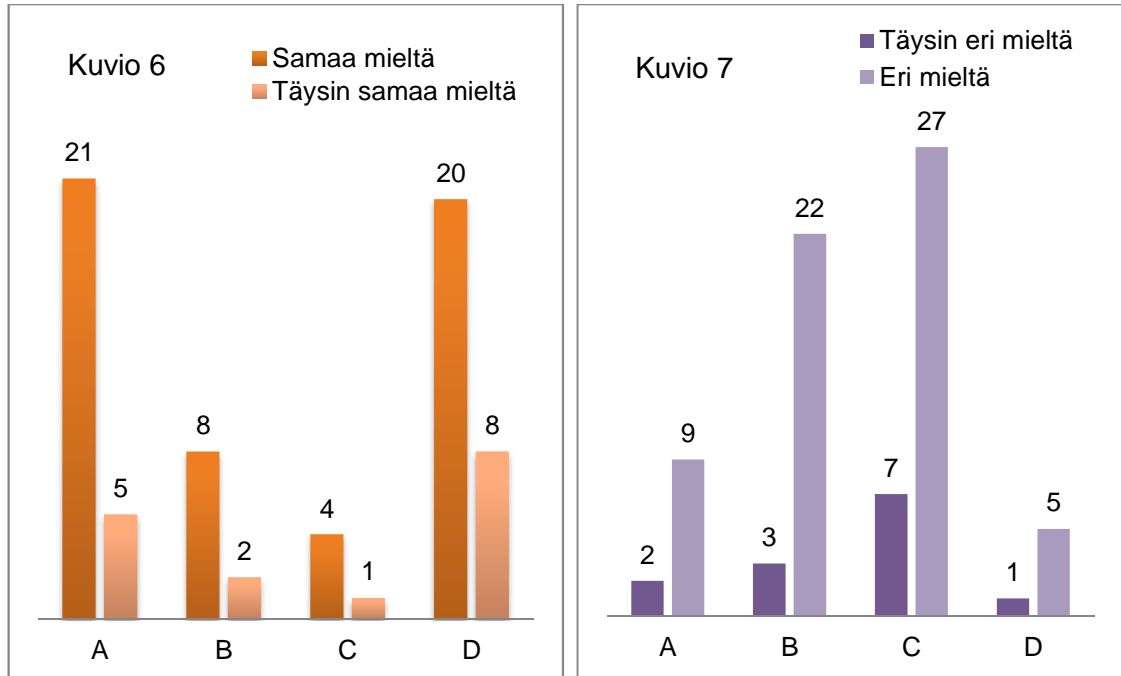
Ervastin mukaan (2011, 55) tehtiin Suomen kärjäoikeuksissa 2006–2009 välisenä aikana 412 sovitteluhakemusta tai pyyntöä. Kaikista 32 506 käsitellyistä riita- ja siviiliasioiden sovittelun osuus on pieni, vain 1,3 %. Kolme vuotta Ervastin tutkimuksen jälkeen on kuitenkin mahdollista todeta sovittelun käytössä tapahtuneen kasvua. Todennäköisempää kuitenkin on, että opinnäytetyön kyselyyn osallistuivat ne asianajajat, jotka ovat jo mukana sovittelussa sovittelijoina tai avustajina sekä suhtautuvat myönteisesti sovitteluun.

Halusimme tuoda sovittelusta esiin seuraavia kriittisiä väittämiä:

- A. Osapuolten epätasapainoinen asema saattaa väärentää lopputulosta
- B. Oikeuslaitoksen ohjaava rooli ei toteudu sovittelumenettelyjen laajetessa
- C. Laaja sovittelumenettelyn käyttö vähentää lainsäädännön merkitystä
- D. Kustannukset paisuvat kun epäonnistuneen sovittelun jälkeen riidan käsittely siirretään kärjäoikeuteen

Kyselyssä selvitimme mielipiteitä näihin väitteisiin kaikilta asianajajilta. Molemmat ryhmät pitävät osapuolten aseman epätasapainoisuutta sovittelun suurempana riskinä. Asianajajat, jotka eivät toimi sovittelijoina, näkevät kustannusten paisumisen sovittelun kielteisenä puolena. Oikeuslaitoksen roolin heikkenemistä

sekä lainsäädännön merkityksen vähenemistä ei sen sijaan nähdä sovittelussa suurena riskinä. Seuraavissa kuvioissa näkyy ylhäällä mainittujen väittämiin kuuluvien vastausten jakautuminen.

Kuvio 6 ja 7: Kriittiset väittämät sovittelusta. Kysymys: Mitkä väittämistä vastaavat mielipidettä. Kysymyksen vastaajat: asianajajat, jotka eivät toimi sovittelijoina. (Sovittelututkimus 2012 Suomen Asianajajaliiton jäsenien keskuudessa).

A: Molemmat ryhmät pitävät epätasapainoisuutta osapuolten asemassa sovittelun suurempana riskinä. Vastaajista kaikki kolme henkilöä, jotka ovat toimineet sovittelijana, ovat samaa mieltä tai täysin samaa mieltä, että aseman epätasapainoisuus on riski sovittelulle. Toisessa ryhmässä (ei sovittelijat) 26 vastaajaa on tämän suhteen samaa ja täysin samaa mieltä, yli puolet vastaajista.

B: Oikeuslaitoksen roolin heikkenemistä pitää yksi sovittelijoista riskinä ja yksi on täysin samaa mieltä, kaksi vastaajista on eri mieltä. 25 vastaajaa, jotka eivät ole toimineet sovittelijoina ovat asian suhteen eri mieltä tai täysin eri mieltä.

C: Myös lainsäädännön merkityksen vähenemistä ei nähdä sovittelun suurena riskinä. Ryhmässä, jossa ei ole sovittelijoita on vain viisi vastaajaa samaa ja

täysin samaa mieltä. Sen sijaan 34 henkilöä ovat eri tai täysin eri mieltä. Sovittelijoiden joukosta yksi on samaa mieltä ja kaksi eri mieltä.

D: Asianajajat, jotka eivät toimi sovittelijoina, näkevät kustannusten paisumisen herkemmin sovittelun kielteisenä puolena. Heistä 28 edustavat käsitystä kustannusten haitallisesta kehityksestä, yli puolet vastaajista. Sovittelijoiden ryhmässä ainoastaan yksi on samaa mieltä ja kaksi eri mieltä.

4 SAKSAN SOVITTELUJÄRJESTELMÄ

4.1 Vaihtoehtoinen konfliktinratkaisu

Saksassa yleiset vaihtoehtoiset tuomioistuimen ulkopuoliset konfliktinratkaisumenetelmät ovat sovittelu, Suomessakin käytössä oleva välimiesmenettely ja ”Güte-/Schlichtungsverfahren” (Ziel des Gesetzes [viitattu 16.3.2013]; Bundesverband der Gütestellen e.V. [viitattu 16.3.2013]). Tuomioistuimessa on mahdollista ratkaista riita-asia oikeudenkäynnin sijasta Güterichter – menetelmällä, joka muistuttaa Suomessa sovinnon edistämistä siviiliprosessissa (Oikeudenkäymiskaari 5 luku 19:4 §, 26:1 §.)

Güte-/Schlichtungsverfahren

Menetelmä on organisoitu siten, että valtakunnallisesti toimii tahoja (Güte-/Schlichtungsstelle), jotka tarjoavat sovittelupalveluja. Sovittelijana toimii pääsääntöisesti asianajaja. Menetelmä sallii sovittelun metodeja, mutta on sidottu osavaltion lakiin kuten esimerkiksi Güte- und Schlichtungsgesetz NRW/Nordrhein-Westfalen (Was ist aussergerichtliche Streitbeilegung? [viitattu 20.4.2013].)

Asia tulee vireille joko konfliktin yhden osapuolen tai molempien osapuolten hakemuksesta tai osapuolten välisessä sopimuksessa on sovittelu -tai sovintolauseke (Bürgerliches Gesetzbuch [BGB]/Siviilioikeus kirja § 240.). Menettely aloitetaan kun kaikki osapuolet ovat suostuneet siihen. Sovintosopimus on Zivilprozessordnung -lain (ZPO § 794) mukaan täytäntöön pantavissa (Bundesverband der Gütestellen e.V. [viitattu 16.3.2013].)

Schiedsgerichtsverfahren (välimesmenettely) ja sovinnon edistäminen (Güterichtermodell)

Välimesmenettelyssä kolme välimiestä ratkaisee riidan. Konfliktin osapuolet voivat joko valita välimiehet itse (ad hoc – kokoonpano) tai kääntyä välimesintituution puoleen. Välimesmenettely ei ole julkinen. Menettelyssä välimiesten tekemän päätöksen oikeusvaikutus on samanlainen kuin tuomioistuimen päätös ja on täytäntöön pantavissa. Välimiehet ja konfliktin osapuolet ovat sidottu siviili-prosessilain välimesmenettelyn sääntöihin. (ZPO 1025 § - 1066 §; Was ist aussergerichtliche Streitbeilegung? [viitattu 20.4.2013].)

Muutamassa osavaltiossa kuten Baijerissa ja Thüringenissa on tuomioistuimissa ollut käytössä sovinnon edistäminen. Tuomioistuin voi ohjata osapuolet niin sovintotuomarille (Güterichter). Menetelmä eroaa tuomioistuinsovittelun fasilitatiivisesta menetelmästä. Sovintotuomari saa arvioida asiaa lain näkökulmasta ja antaa ehdotuksia konfliktin ratkaisuun. Asian käsittely tuomioistuimessa ei keskeydy sovintomenettelyn ajaksi. Tuomioistuinsovittelu käynnistyy molempien osapuolten sopimana ajankohtana. Sovintomenettelyn alkamisajankohdan toisaalta määrää sovintotuomari. (GE Mediation 8.12.2010, 30-33 [viitattu 23.3.2013]; Gesetzgebung Mediation [viitattu 23.3.2013].)

4.2 Tuomioistuinsovittelu

Saksassa on käytetty erilaisia sovittelumenetelmiä ennen uutta sovittelulakia. Menetelminä on käytetty tuomioistuinsovittelua (gerichtsinterne Mediation) ja tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua (aussergerichtliche Mediation) lisäksi vielä tuomioistuinläheistä sovittelua (gerichtsnahe Mediation). Tuomioistuinsovittelussa (gerichtsinterne Mediation) Saksassa sovittelijana ovat toimineet erikseen koulutetut tuomarit. Tuomarit, jotka käsittelivät riita-asiassa tuomioistuimessa, eivät voineet toimia sovittelijana samassa asiassa. Hampurin käräjäoikeuden internetsivuilta ilmenee tuomarisovittelijan edellytyksenä, että hän toimii tuomarina tuomioistuimessa, joka on kyseisessä asiassa toimivaltainen. Lisäksi

edellytetään, että tuomari on suorittanut vähintään 90 tuntia sisältävän sovittelijakoulutuksen, osallistuu jatkokoulutuksiin ja dokumentoi anonyymina sovittelutapauksia. (Gerichtliche Mediation in Hamburg [viitattu 24.2.2013].)

Ennen sovittelulakia tuomioistuinsovittelu ei ollut laissa määritelty. Käytäntö perustui siviiliprosessilakiin (Zivilprozessordnung 278 § 5 mom 1 kohta), jonka mukaan riita-asiaa käsittelevä tuomari voi ohjata osapuolet sovintotuomarille (Güterichter). Sovintotuomaria koskeva säännös sovellettiin tuomioistuinsovitteluun. Tuomioistuinsovittelu on käytössä kaikissa Saksan osavaltiossa, mutta käyttö eroaa oikeuslaitoksittain ja käytön laajuuteen suhteen. Tuomareita on koulutettu jo yli 10 vuoden ajan sovittelijoiksi. Tarkoitus oli, että tuomioistuinsovittelun avulla myös tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu lisääntyisi. Tuomioistuinsovittelusta kehittyi suosittu vaihtoehtoinen riidanratkaisutapa. Tutkimuksissa selvisi, että tuomioistuinsovitteluun osallistuneet osapuolet valitsisivat tuomioistuinsovittelun uudestaan vaihtoehtoisena konfliktiratkaisumenetelmänä. Asiaa edesauttaa kunnioitus tuomarin roolia kohtaan ja luottamus tuomarisovittelijaan sekä valtion palveluun, johon on mahdollista saada avustusta. (De Palo & Trevor 2012, 134-135 / GE Mediation 8.12.2010, 29 ja 32 / Stellungnahme der BRAK 2010, 4-5.)

4.3 Tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu

Tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu käsittää Saksassa tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun samaan tapaan kuin Suomessa sekä niin kutsutun tuomioistuimen läheisen sovittelun (gerichtsnahe Mediation). Tässä menetelmässä aloitetaan tuomarin suosituksesta oikeudenkäynnin aikana tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu. (De Palo & Trevor 2012, 132-133.)

Liittotasavallan tasolla eri sovittelutavat eivät olleet laissa määritelty. Ainoastaan osavaltioilla oli erilaisia sovitteluun liittyviä kokeiluja. Siviiliprosessilain (Zivilprozessordnung) muutoksen yhteydessä vuonna 2002 annettiin lain 278 §:ssä (5 mom 2 kohta) tuomioistuimelle mahdollisuus suositella riidan osapuolille tuomioistuimen ulkopuolista riidanratkaisun menetelmien käyttöä (gerichtsnahe

Mediation). Saman lain 251 §:n mukaan asian käsittely tuomioistuimessa keskeytetään molempien osapuolten toivomuksesta vaihtoehtoisen riidanratkaisun menettelyn ajaksi. (De Palo & Trevor 2012, 132-133.) Gerichtsnahe Mediation antaa mahdollisuuden vaihtoehtoiselle konfliktinratkaisulle, vaikka kanne on jo nostettu ja asia on tuomioistuimessa käsittelyssä. (Gerichtsnahe Mediation in Niedersachsen [viitattu 24.3.2012].)

Tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa toimivat Saksassa eri ammattialojen edustajat kuten esimerkiksi juristit - erityisesti notaarit ja asianajajat -, psykologit, yritysconsultit, viestintätieteilijät, insinöörit. Saksassa löytyy laaja sovittelun perus- ja jatkokoulutuksen valikoima. Laki ei sanele missä koulutus on suoritettava, vaan määrittelee ainoastaan koulutuksen sisällön, joka antaa pätevyyden toimia sovittelijana. Sovittelija on itse vastuussa sopivan tiedon hankkimisesta. (Mediation [viitattu 24.3.2013].)

Yhtenäinen lainsäädäntö sovittelijan pätevyydelle puuttuu. Saksan oikeusministeriö (Bundesministerium für Justiz) on saanut sovittelulaissa valtuudet säätää asetus, jossa määritellään koulutukselle tarkat vaatimukset, jotka pitää täyttää saadakseen sovittelijan pätevyyden. Tällainen asetus puuttuu vielä (Haastattelu Merkle).

Sovittelijan pätevyyden saavuttamiselle peruskoulutuksen kesto pitäisi olla vähintään 120 tuntia. Asetus asettaisi vaatimuksia kouluttajille ja määräisi peruskoulutuksen jälkeisestä toiminnan valvonnasta jatkokoulutuksineen sekä sovittelijoiden omasta sovittelutapausten dokumentoinnista. Asetuksen säätämisen jälkeen eri tahoille, kuten sovitteluyhdistyksille sekä teollisuus- ja kauppakamareille annetaan yksi vuosi aikaa määrätä taho, joka pätevoittää kouluttajia. (Mediationsgesetz 6 § / Beschlussempfehlung und Bericht des Rechtsausschusses 17/8058,18-20.)

Asianajajien ammatillinen sääntely (BORA [Berufsordnung für Rechtsanwälte]) edellyttää ainoastaan, että asianajajalla on näyttää sopiva koulutus saadakseen käyttää sovittelijan nimikettä (Kriterien einer geeigneten Mediationsausbildung im Sinne des BORA §7a / haastattelu Merkle). Saksan asianajajakamarit ovat

laatineet kriteerejä sovittelijakoulutukselle, jonka mukaan asianajajat suorittavat vähintään 90 tunnin pituisen koulutuksen. Kriteerit painottavat teorian ohella myös riittävästi käytännön harjoituksia. Sopiva koulutus pitää sisällään:

- Sovittelun periaatteita ja sovittelijan roolin käsittelyä
- Kommunikointitekniikoita
- Sovittelun käytäntöjä
- Lainsäädäntöä sovittelussa (asianajajan ammattilainsäädäntö, mainonta, vastuu, sovintosopimus)
- Sovittelu eri ammattialoilla (esim. erottelu sovittelu- ja asianajajatehtävien välillä)

Tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun kustannukset ja yhdistykset

Monien vakuutusyhtiöiden oikeusturvavakuutus kattaa sovittelun. Ennen sovittelun aloittamista on ainoastaan varmistettava, haluaako vakuutusyhtiö määrätä sovittelijan tai hyväksyä sen ennen korvauksen myöntämistä. (Pressemitteilung des GDV 2011 [viitattu 24.3.2013].)

Saksassa on useita yhdistyksiä ja ryhmiä, jotka välittävät sovittelijoita. Vanhimmat niistä ovat 1992 perustettuja Bundesverband Mediation e.V. (BM) ja Bundesarbeitsgemeinschaft für Familienmediation (BAFM).

Lisäksi löytyy seuraavia yhdistyksiä:

- <http://mediation.anwaltverein.de/>: Arbeitsgemeinschaft Mediation im Deutschen Anwaltverein
- www.bmwa.de/: Bundesverband Mediation in Wirtschaft und Arbeitswelt (BMWA)
- www.centrale-fuer-meditation.de/: Centrale für Mediation (CFM)
- www.dgm-web.de/: Deutsche Gesellschaft für Mediation (DGM)
- www.dgmw.de/: Deutsche Gesellschaft für Mediation in der Wirtschaft.

Saksassa ei ole käytössä valtakunnallista sovittelijarekisteriä. Yhdistykset ovat luoneet omia standardeja, joiden mukaan ne antavat pätevyyden kouluttajille ja sovittelijoille. Tältä pohjalta he tarjoavat sovittelijahakemiston. Sovitteliija, joka on suorittanut opinnot yhdistyksen hyväksymän tahon kautta, voi käyttää yhdis-

tyksen sertifikaattia. Kouluttajina toimivat eri ammattialojen edustajat, esimerkiksi juristit ja psykologit.

4.4 EU-direktiivin täytäntöönpano ja uusi sovittelulaki

Tammikuussa 2011 Saksassa julkaistiin hallituksen esitys sovittelulaiksi, jolla oli tarkoitus implementoida EU-sovitteludirektiivi kansalliseen lainsäädäntöön. Lain tarkoitus oli antaa tuomioistuimen ulkopuoliselle ja tuomioistuinsovittelulle laillinen perusta. (GE Mediation 8.12.2010 [viitattu 23.3.2013].) Vaihtoehtoista konfliktinratkaisua pyritään parantamaan ja vahvistamaan varsinkin tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua. Lainsäätäjän tehtävänä on tarjota houkuttimia konfliktinratkaisun lisäämiseksi sekä vähentämään oikeuslaitoksen kuormituksen vähentämiseksi. (Ziel des Gesetzes [viitattu 16.3.2013].) Hallituksen esitys sovittelulaiksi ei tee eroa kansallisten ja rajat ylittävien riita-asioiden välillä vaan uutta lakia voi soveltaa molempiin tapauksiin. Tällä tavoin pyritään välttämään oikeuden pirstoutuminen luomalla yhtenäinen pohja sovittelulle ilman jaottelua asuintai oleskelupaikan suhteen. Näin edistetään lain homogenisoimista. (GE Mediation 8.12.2010 [viitattu 24.2.2013], 16.)

EU:n direktiivi 2008/52/EY pantiin Saksassa heinäkuussa 2012 täytäntöön lailla „Gesetz zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren der außergerichtlichen Konfliktbeilegung“. Tämä laki sisältää sekä uuden sovittelulain (Art. 1 Mediationsgesetz/MediationsG) että muutoksia muun muassa seuraaviin lakeihin:

- Siviiliprosessilaki (Zivilprozessordnung/ZPO)
- Laki perheasioiden ja dispositiivisten asioiden käsittelystä. (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit/FamFG)
- Laki työtuomioistuimesta (Arbeitsgerichtsgesetz/ArbGG)
- Laki perheasioiden oikeudenkäynnistä (Gesetz über Gerichtskosten in Familiensachen/FamGKG).

Sovittelulain päämäärä oli antaa oikeudelliset perusteet tuomioistuimen ulkopuoliselle sovittelulle (aussergerichtliche Mediation), tuomioistuinsovittelulle (ge-

richtliche Mediation) ja tuomioistuimen ulkopuoliselle sovittelulle asian ollessa vireillä oikeudenkäynnissä (gerichtsnahe Mediation) . Sovittelumenetelmät olivat olleet siihen asti heikosti laissa säädetty. Tarkoitus oli luoda oikeusperusta etenkin tuomioistuinsovittelulle. Hallituksen esitys pyrkii herättämään luottamusta sovittelua kohtaan luomalla määräyksiä sovittelijan vaitiolovelvollisuudesta, asettamalla vähimmäisvaatimuksia sovittelijan pätevyydestä ja mahdollistamalla, että sovinto on pantavissa täytäntöön. (GE Mediation 8.12.2010 [viitattu 24.2.2013].)

Siviiliprosessilakiin otettiin uusi pykälä 278a, jossa määrätään että tuomioistuin voi riidan osapuolille ehdottaa sovittelua tai muuta vaihtoehtoista tuomioistuimen ulkopuolista konfliktiratkaisua (Zivilprozessordnung § 278a). Edellinen siviiliprosessilain § 278 oli tarjonnut tuomarille mahdollisuuden ehdottaa osapuolille tuomioistuimen ulkopuolista vaihtoehtoista konfliktiratkaisua. Nyt sama pykälä sisältää ainoastaan määräyksiä sovintotuomarin (Güterichter) menetelmästä. (GE Mediation 1.4.2011, 7.) Uudistus korostaa sovittelua konfliktiratkaisumenetelmänä. Toinen tapa, jolla pyritään edistämään sovittelua, on, että siviiliprosessilakiin lisättiin määräys, että kanteeseen pitää kirjata onko ennen kanteen nostoa yritetty ratkaista konfliktia sovittelun avulla. Vastaukseen on lisättävä perusteluja sille, jos ei ole käyttänyt sovittelua. (Zivilprozessordnung § 253 3 mom.)

Laki pyrkii takamaan sovittelulle vapaaehtoisuuteen perustuvan luottamuksellisen ja laadukkaan menettelyn. Riidan osapuolet ryhtyvät vapaaehtoisesti sovitteluun ja voivat valita sovittelijan itse. Luottamuksellisuus varmistetaan siten, että ulkopuolisten läsnäolo sallitaan menettelyssä ainoastaan osapuolten suostumuksella. Lisäksi sovittelijalta vaaditaan vaitiolovelvollisuutta. Laatuun pyritään vaikuttamaan määrittelemällä sovittelijan perus- ja jatkokoulutuksen vähimmäistaso. Sen saavuttaminen edellyttää:

- Perustietoja sovittelumenetelmistä
- Neuvottelu- ja kommunikaatiotekniikoita
- Konfliktien hallitsemista
- Tietoa sovittelun lainsäädännöstä
- Tietoa lainsäädännön merkityksestä sovittelussa
- Käytännön harjoituksia ja roolileikkejä

4.5 Asianajajien kannanotto uuteen sovittelulakiin

Saksan asianajajayhdistys

Saksan asianajajayhdistys (Deutscher Anwaltverein/DAV) on saksalaisten asianajajien vapaaehtoinen liitto ja asianajajien edunvalvojaelin, jossa on 67.000 jäsentä.

DAV on sovittelulain kannanotossaan korostanut, että ei käytännössä näe tarvetta tuomioistuinsovittelun lailliselle perustalle ja suosittelee, että tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua edistetään. (Stellungnahme des Deutschen Anwaltvereins, 4-8 [viitattu 16.3.2013]). Yhdistys suositteli, että laki määräisi pakolliseksi maininnan kannetta nostettaessa onko ennen sitä hyödynnetty sovittelua tai jotain muuta vaihtoehtoista konfliktinratkaisumenetelmää sekä perustelut jos vaihtoehtoista konfliktinratkaisua ei ole käytetty. DAV kuitenkin vastustaa sanktioita jos vaihtoehtoisia menetelmiä ei käytetä.

DAV katsoo, että tuomioistuinsovittelun asema ilmaisena sovitteluna kilpailee maksullisen tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun kanssa. Tuomarilla on sen lisäksi lain käyttövelvollisuus (§ 4 Abs. 1 Deutsches Richtergesetz [DRiG]) ja tuomari on Saksan perustuslain mukaan sidottu lakiin ja oikeuteen (Saksan perustuslaki (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland/GG Art. 20 3mom [viitattu 24.3.2013]). Tuomarin ydintehtävä on lain soveltaminen kyseiseen riita-asiaan. Sovittelu sen sijaan ei perustu lakiin. Tuomioistuinsovittelu on ristiriidassa tuomarin tehtävän kanssa. DAV katsoo, että luottamuksellinen ja suljettu sovittelumenetelmä eivät tue tuomarin aseman arvonantoa.

Luottamus oikeusvaltioon perustuu nimenomaan oikeudenkäynnin julkisuuteen, suulliseen käsittelyyn ja ratkaisun julkisuuteen.

DAV huomauttaa, että niissä tapauksissa, joissa sovittelu ei onnistu, asiaan perehtyy sekä tuomarisovittelija että tuomari, joka seuraavaksi käsittelee asiaa oikeudenkäynnissä. Joten tuomioistuinsovittelu ei pysty vähentämään tuomiois-

tuimien kuormitusta. (Stellungnahme des Deutschen Anwaltvereins, 11 [viitattu 16.3.2013].)

Bundesrechtsanwaltskammer

Saksan asianajajakamareiden kattojärjestö Bundesrechtsanwaltskammer (BRAK) ei lausunnossaan lokakuussa 2010 tue tuomioistuinsovittelua, koska katsoo, että tuomioistuinsovittelu ei tue lain päämäärän mukaisesti tuomioistuimen ulkopuolista konfliktinratkaisua eikä vähennä oikeuslaitoksen kuormitusta. (Stellungnahme der BRAK, 3 [viitattu 16.3.2013]).

BRAK kritisoi, että hallituksen esityksestä puuttuu täysin mahdollisuus kustannusavustukselle tuomioistuimen ulkopuoliselle sovittelulle ja huomauttaa, että tämä päätös ei edistä sovittelulain päämäärä tukea vaihtoehtoista tuomioistuimen ulkopuolista konfliktinratkaisua. Siitä syystä tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu olisi ainoastaan pienen vauraan ryhmän ulottuvilla. Tuomioistuinsovittelu nauttisi selvästä kilpailuedusta verrattuna tuomioistuimen ulkopuoliseen sovitteluun. Asianajajilla tulee olemaan vaikeaa saada jalansijaa sovittelun markkinoilla, jos he joutuvat "taistelemaan" tuomarin luottamusta herättävää roolia vastaan ja sen lisäksi vielä laskuttamaan sovittelupalvelusta (Stellungnahme der BRAK, 3 ja 6 [viitattu 16.3.2013].)

Sen lisäksi BRAK on ehdottomasti sitä vastaan, että sovintosopimus, joka on saavutettu menettelyssä, jossa sovittelijana ei ole toiminut asianajaja, olisi pantavissa täytäntöön. Tämän tapainen sopimus olisi oikeuspalvelulain vastaista (Rechtsdienstleistungsgesetz [RDG] 2 § 3 mom 4 kohta [Viitattu 6.4.2013]). Lainkohdassa sanotaan, että sovittelu ei kuulu oikeuspalveluihin. (Stellungnahme der BRAK, 3 [viitattu 16.3.2013].)

BRAK pohtii kannanotossaan, että mikäli sovittelulaki luo laillisen pohjan tuomioistuimen ulkopuoliselle sovittelulle olisi se ristiriidassa EU direktiivin päämäärän kanssa. Direktiivin mukaisesti sovittelu ja tuomioistuinkäsittely pitävät olla tasapainoisessa suhteessa toisiinsa (Direktiivi 2008/52/EY, Art. 1). Sen sijaan tuomioistuinsovittelu voi aikaisemmin mainittujen seikkojen perusteella pi-

kemmin heikentää tuomioistuimen ulkopuolista konfliktinratkaisua. (Stellungnahme der BRAK, 5 [viitattu 16.3.2013].)

Näistä kannanotoista näkee selkeästi, että asianajajat pyrkivät pitämään tuomarin roolin selkeästi vain ja ainoastaan lain soveltajana ja erossa vaihtoehtoisesta riidanratkaisusta. Haastattelussa saksalainen asianajaja toi esiin ajatuksen, että tuomari ei pääse eroon roolistaan ratkaista konflikteja ja tehdä päätöksiä (Wozniowski 1.2.2013.) Wozniowski miettii ristiriitaa perustuslain kanssa, jos lakiin sidottu tuomari toimii sovittelijana.

4.6 Yhteenveto

Saksassa asianajajat ovat erittäin kiinnostuneita kehittämään vaihtoehtoisia konfliktinratkaisua, nimenomaan sovittelua. EU-direktiivin saattaminen kansalliseen lainsäädäntöön siirtyi yli määräajan. Syynä oli kiista sovittelulain sisällöstä. Asianajajat pitivät tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun asemaa uhattuna ja näin koko lakia EU-direktiivin päämäärän vastaisena. Sovittelun edut ovat menetelmän vapaaehtoisuus ja osapuolten mahdollisuus löytää itse ratkaisu konfliktiin.

Välimiesmenettelyssä osapuolet pystyvät valikoimaan itse välimiehiä, mutta samalla tässä menetelmässä, niin kuin sovintomenettelyssäkin (Gütestellenverfahren), asiasta päättävät ulkopuoliset tahot. Asianajajat painottavat nimenomaan sovittelun itseohjautuvuutta, joka sitoo osapuolia sovintosopimukseen. Heidän mielestä sovittelua kannattaa siitä syystä kehittää vaihtoehtoisena konfliktinratkaisutapana. Haastatteluissa saksalaiset asianajajat korostivat, että asianajajalla on aktiivinen rooli sovittelun viemisessä eteenpäin ehdottamalla asiakkaille sovittelumenetelmää ja ohjaamalla toimeksiantoja vähemmän oikeuteen (Salger 31.1.2013, Wozniowski 1.2.2013.).

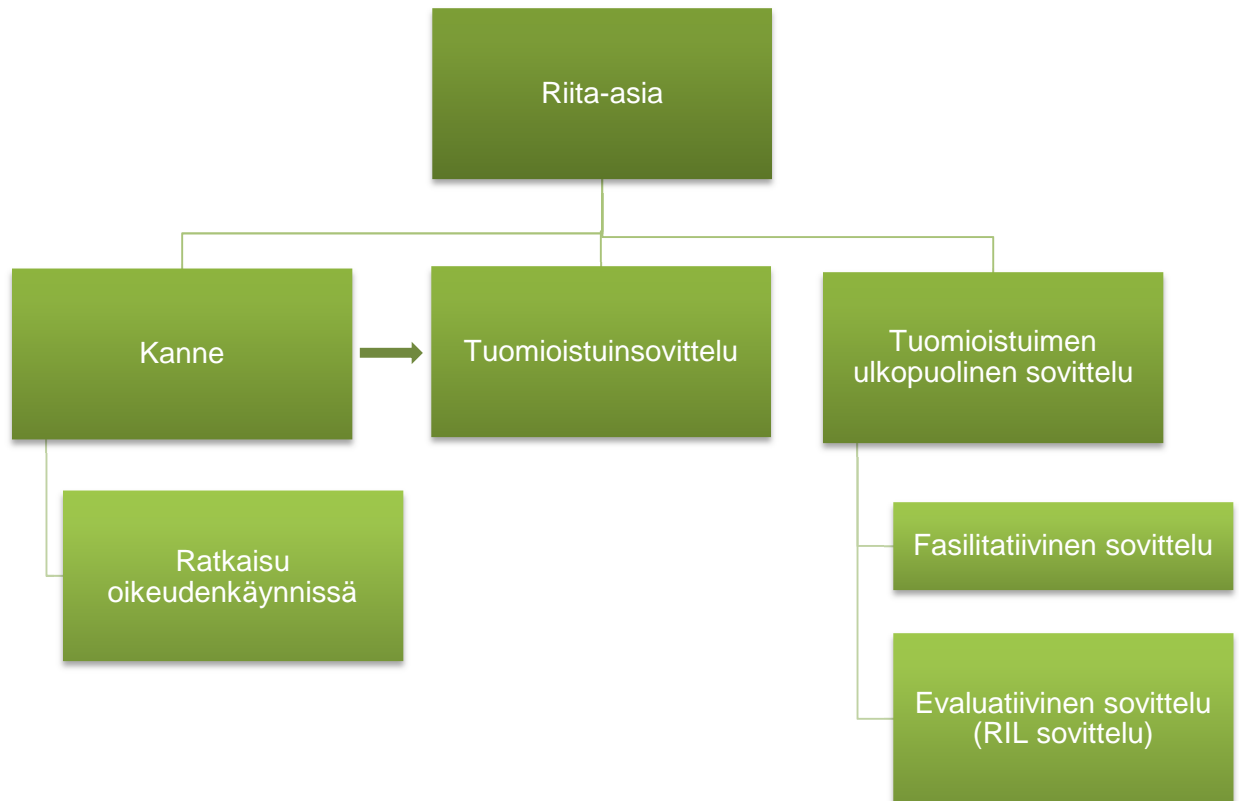
Kyselyssämme Suomen Asianajajaliiton jäsenille ilmeni yksi kannanotto siitä, että tuomarin arvovalta hyödyttää sovittelua siinä määrin, että osapuolet yrittävät löytää ratkaisun konfliktiin. Saksalaisten asianajajien keskuudessa oli sovittelulain kehityksen yhteydessä myös keskusteltu arvovaltakysymyksestä.

Haastateltavana oleva saksalainen asianajaja toisaalta miettii, että jos osapuolet etsivät tuomarin arvovaltaa he antaisivat tuomioistuimen päättää asiasta, eivätkä osallistuisi sovitteluun. Jos osapuolet näkevät sovittelijan autoritaarisena henkilönä he myös odottavat ehdotuksia, sen sijaan että ohjaisivat itse neuvotteluja. Asianajajan rooli sovittelussa avustajana ja sovittelijana on taata, että sovittelu etenee osapuolten keskuudessa asettamien sääntöjen rajoissa (Salger 31.1.2013.)

Haastattelussa saksalainen asianajaja kertoi, että ennen uutta lakia oli mahdollista saada tuomioistuinsovitteluun oikeusapua. Tätä mahdollisuutta ei ole tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa. Asianajajat pitivät systeemiä epäoikeudenmukaisena, koska se asetti tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun huomponaan asemaan. (Haastattelu Zeuner.) Saksan liittohallitus muutti lain esitöitä siten, että tuomarin päätösvalta ja lainsidonnaisuus erotettiin selkeästi sovittelumenetelmästä.

Tuomioistuinsovittelu ei ole enää käytössä. Niin kutsutulla "Güterichter"-mallilla saatiin aikaan kompromissi. (Beschlussempfehlung und Bericht des Rechtsausschusses 17/8058 [viitattu 24.2.2013].) Tuomaria ei kutsuta enää sovittelijaksi. Entiset tuomarisovittelijat voivat hyödyntää sovittelun aikana kehitettyjä taitoja. Güterichter saa käyttää edelleen sovittelun menetelmiä, mutta erona sovittelijaan hän saa tehdä konfliktista oikeudellista arviointia ja ehdottaa ratkaisua konfliktiin. Sen lisäksi Güterichter saa ilman osapuolten suostumusta tutkia prosessiasiakirjoja. (Gesetzgebung Mediation. [Viitattu 23.3.2013].) Tuomarin rooli ja fasilitatiivinen sovittelu on erotettu toisistaan. Güterichter on sidottu Saksan siviiliprosessilakiin. (ZPO 278 §.)

Vertailu Suomen ja Saksan sovittelujärjestelmän välillä

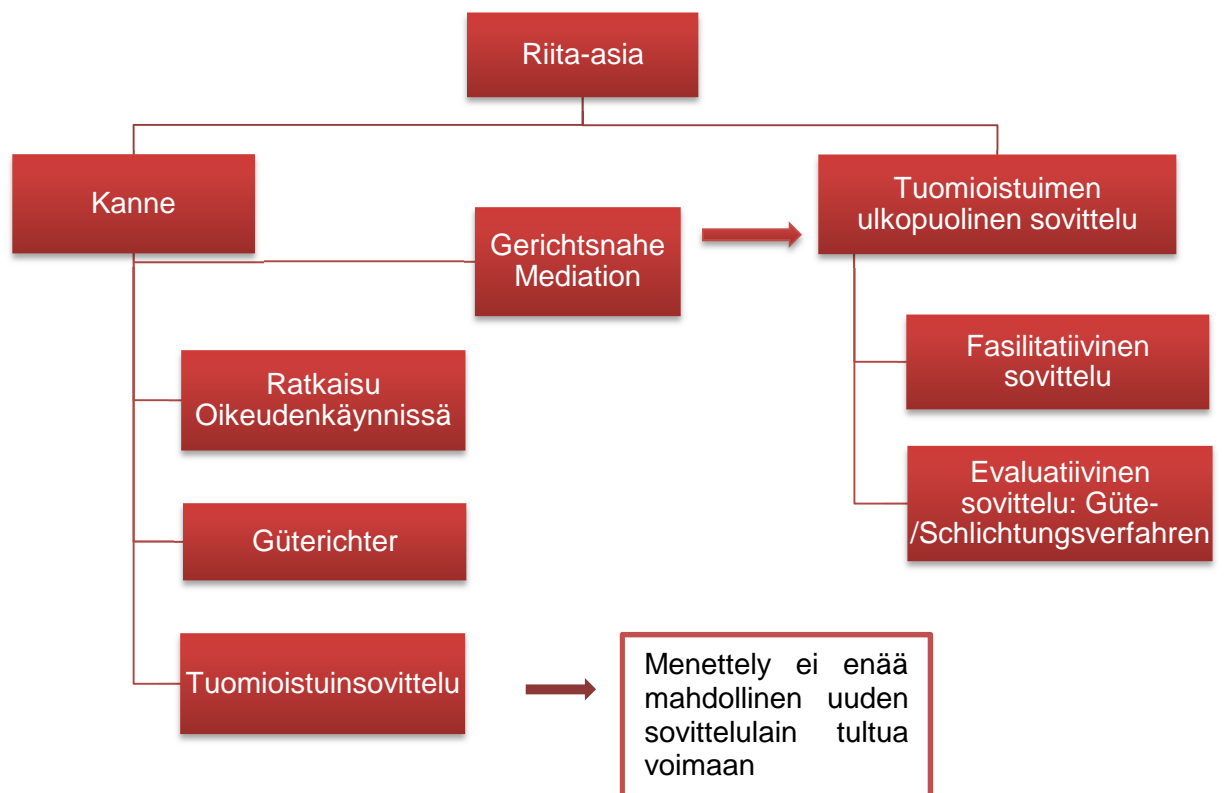

Kuvio 8. Riita-asian ratkaisu Suomessa oikeudenkäynnissä tai sovittelussa.

Suomessa on kaksi tapaa aloittaa tuomioistuinsovittelu. Asia, joka ei ole tuomioistuimessa oikeudenkäyntiasiana käsiteltävänä, voidaan ottaa tuomioistuimessa soviteltavaksi riidan osapuolen tai osapuolten kirjallisesta hakemuksesta. Asia, joka on tuomioistuimessa oikeudenkäynnissä käsiteltävänä, voidaan osoittaa soviteltavaksi asianosaisten tai asianosaisten pyynnöstä. (RiitaSovL, 4 §.) Tuomioistuinsovittelu on mahdollista aloittaa suoraan.

Saksassa on ollut mahdollista aloittaa tuomioistuinsovittelu ainoastaan kun riita-asia on tuomioistuimessa vireillä. Uuden sovittelulain mukaan tuomioistuinsovittelu ei ole enää käytössä. Sen sijaan tuomari voi ohjata vireillä oleva asia tuomioistuimen ulkopuoliseen sovitteluun (gerichtsnahe Mediation). Sovittelu on nykyään erotettu tuomioistuimesta ja sitä ei voi aloittaa suoraan hakemuksesta.

Menetelmä "gerichtsnahe Mediation" mahdollistaa vaihtoehtoisen konfliktinratkaisun käyttöä vaikka asia on jo vireillä tuomioistuimessa. Tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu voi mahdollisesti hyötyä enemmän saksan sovittelun lain-säädännöstä, koska vielä tuomioistuimen puolelta sitä voidaan huomioida. Uusi sovittelulaki näyttää tukevan EU-direktiivin tavoite parantaa vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen saatavuutta (Direktiivi 2008/52/EY Art. 1.1)

Kuvio 8. Riita-asian ratkaisu Saksassa oikeudenkäynnissä tai sovittelussa.

5 YHTEENVETO JA POHDINTA

Yhteenveto

EU direktiivin pohjalta implementoitiin Suomessa vuonna 2011 laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa. Laki korvasi samalla vuonna 2006 säädetyn lain riita-asioiden sovittelusta tuomioistuimessa. Sovitteludirektiivin tarkoituksena on edistää riidanratkaisumenettelyjen saataavuutta sekä edistää sovittelun käyttöä rajat ylittävissä tilanteissa EU:n jäsenvaltioissa. Direktiivin tarkoituksena on harmonisoida EU:n lainsäädäntöä sekä vastata vaihtoehtoisten riidan ratkaisumenettelyjen kasvaneeseen kysyntään ja saatavuuteen EU:n alueella.

Tuomioistuinsovittelu on Suomessa eniten käytetyin sovittelumuoto. Tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua harjoitetaan Suomessa mm. Suomen Asianajajaliiton tarjoaman sovintomenettelyn kautta. Tällä hetkellä sen käyttö on kuitenkin pienimuotoista tuomioistuinsovitteluun nähden. Tuomioistuinsovittelu on ymmärretty todelliseksi vaihtoehdoksi oikeudenkäynnin rinnalle ja se on saanut näkyvyyttä mediassa mm. Follo-mallin kokeilun myötä. Tuomioistuinsovittelun on todettu säästävän kustannuksia sekä auttavan tuomioistuinten resurssipulaan. Tuomioistuinsovittelua voidaan tuomareiden haastattelujen mukaan käyttää kaikkiin sellaisiin riitoihin, joissa osapuolilla on yleensä muitakin intressejä kuin pelkästään oikeudellinen vaatimus. Tuomarisovittelijoita arvostetaan luotettavina, arvovaltaisina sekä puolueettomina sovittelijoina, jotka kykenevät auttamaan osapuolia konfliktin ratkaisussa.

Saksassa EU direktiivin täytäntöönpano kansalliseen lainsäädäntöön siirtyi yli asetetun määräajan ja direktiivin implementointi aiheutti voimakasta keskustelua. Liittoneuvoston pyrkimys oli, että tuomioistuinsovittelua vahvistetaan lailla. Asianajajat puolestaan vastustivat hallituksen esitystä sillä ajatuksella, että luomalla tuomioistuinsovittelulle laillisen perustan, tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu joutuu epäedulliseen kilpailutilanteeseen. Asianajajaliitot Saksassa

pitivät tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun heikentämistä EU sovitteludirektiivin päämäärän vastaisena.

Uuteen sovittelulakiin otettiin tuomioistuinsovittelun asemesta säännös jo aikaisemmin käytössä olleesta sovinnon edistämisestä oikeudenkäynnissä ("Güterichtermodell"/sovintotuomari). Kaikki tuomioistuinsovittelut, jotka on aloitettu ennen uuden sovittelulain voimaantuloa, voidaan jatkaa vielä elokuuhun 2013 asti tuomioistuinsovittelu nimikkeellä. Sovinnon edistämistä tarkoittavassa menettelyssä voidaan käyttää sovittelumenetelmiä, mutta sovintotuomarin menetelmä sinänsä edustaa evaluatiivista sovittelua. Sovintotuomari voi tehdä riitaan ratkaisuehdotuksia ja on sidottu Saksan siviiliprosessilakiin.

Pohdinta

Suomen Asianajajaliiton jäsenten keskuudessa toteutetun kyselyn tarkoituksena oli selvittää asianajajien suhtautumista sovitteluun. Kyselytutkimukseen vastasi suhteellisen pieni määrä liiton jäseniä, eikä tuloksen pohjalta voida sanoa koko liiton jäsenten kantaa asiaan. Asianajajaliiton tarjoamaan sovittelijakoulutukseen osallistuneet asianajat näyttävät hyödyntävän sovittelijakoulutuksesta saamiaan taitoja päättämällä toimeksiantojaan neuvotteluteitse. Sovittelijakoulutuksen aikana saatuja kykyjä pitäisi uskaltaa hyödyntää ja tuotteistaa sovitteluna, sen sijaa että opittuja taitoja käytetään ainoastaan toimeksiantojen päättämiseen neuvotteluteitse. Kyselyyn vastanneista vain pieni osa sovittelijakoulutuksen käyneistä asianajajista on toiminut sovittelijoina Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä.

Kyselyyn vastanneista asianajajista asianajaja-avustajina sovittelussa oli toiminut peräti 65 %. Vastaaajien mielestä asianajaja-avustajan rooli sovittelussa poikkeaa asianajajan roolista oikeudenkäynnissä. Avustajilla on tärkeä rooli myös sovittelun tunnetuksi tekemisessä ja toimeksiantojen sovitteluun viemisessä.

Vaikuttaa siltä, että tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu on jäänyt tuomioistuinsovittelun varjoon, eikä sitä todennäköisesti pidetä tarpeeksi potentiaalisena

kilpailevana riidanratkaisutapana. Mikäli tiedottaminen tuomioistuimen ulkopuolisesta sovittelusta lisääntyisi, olisi asiakkaiden helpompi löytää sovittelijana toimiva asianajaja. Tiedottamisen lisäksi tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua voitaisiin kehittää erilaisten laatusertifikaattien avulla. Sovittelulaki ei tunnu kannustavan tuomioistuimen ulkopuoliseen sovitteluun. Luottamusta menetelmään ei lisää sovittelijan koulutusstandardien puuttuminen. Näyttää siltä, että sovittelulaissa tuomioistuimen ulkopuoliseen sovitteluun ainoana houkutuksena toimii mahdollisuus vahvistaa sovintosopimus täytäntöönpanokelpoiseksi käräjäoikeudessa.

Suomen Asianajajaliitto pyrkii vaikuttamaan sovintomenettelyn kasvuun vuoden 2013 toimintasuunnitelmansa mukaisesti. Pyrkimyksenä on lisätä tietoisuutta erilaisista sovintomenettelyistä ja edistää niiden käyttöä. Sovintomenettelylautakunta pyrkii myös myötävaikuttamaan asianajokulttuurin kehittämiseen siten, että nykyistä useammin riidan osapuolet neuvottelisivat sovinnosta ennen kannen nostamista. Tärkeänä kohtana sovintomenettelyn kehittämisessä on myös kansainvälisen kehityksen seuraaminen ja uusien ideoiden kehittäminen ja hyödyntäminen Suomalaiseen sovittelukulttuuriin. (Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyn kehittämisen toimintasuunnitelma 2013.)

Asianajajat Saksassa pitävät sovittelun tarjontaa lisäarvona työlleen ja kilpailevana saadakseen asiakkaita. He näkevät, että asianajajalla on mahdollisuus hyötyä sovittelusta kahden tavoin. Toisaalta asianajaja voi toimia sovittelijana, toisaalta hän voi avustaa päämiestään sovittelussa. Kun Saksassa 90 – luvulla otettiin tuomioistuinsovittelu käyttöön, oli tarkoitus hyödyntää menetelmästä saatuja kokemuksia tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa. Ajatus oli, että tuomioistuinsovittelussa saavutetut myönteiset tulokset ja niiden keskustelu julkisuudessa auttavat tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun kehitystä. Tästä kuitenkin seurasi päinvastainen kehitys, jonka myötä tuomioistuinsovittelusta tuli menestyvä vaihtoehtoinen konfliktinratkaisumenetelmä. Sen sijaan tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu jäi taustalle.

Tuomioistuinsovittelussa käytössä olevaa Follo-mallin kokeilua voidaan pitää tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua kehittävänä moottorina, ennen kaikkea saavutetun julkisuuden kautta. Tätä julkisuutta kannattaisi hyödyntää tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa. Myös asianajajien kokemukset avustajana Follo-mallin kokeilun aikana voivat kannustaa toimimaan tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa sovittelijoina. Tuomioistuinsovittelussa mukana toimivilla asianajaja-avustajilla pitää olla tietoa menettelystä ja ymmärrystä siitä, mikä heidän roolinsa sovittelussa on. Sovittelun lisääminen edellyttää ihmisten ja yhteisöjen tietoisuutta tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun olemassaolosta ja sen eduista oikeudenkäyntiin verrattuna. Informaatiota eri sovittelumenetelmistä tulisi saattaa paremmin ihmisten saataville.

Asianajajalla on mahdollisuus osallistua kahdella tavalla sovitteluun, asianajaja-avustajana tuomioistuinsovittelussa sekä sovittelijana tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa. Follo-mallin kokeilun julkisuuden myötä asianajajilla olisi sopiva tilaisuus saada vietyä sovittelua eteenpäin toimimalla itse sovittelijoina tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa sekä ehdottamalla asiakkaille myös muita vaihtoehtoisia konfliktinratkaisumenetelmiä.

Tällä hetkellä Suomen lainsäädäntö ei aseta minimivaatimuksia sovittelijan ominaisuuksille, koulutukselle ja osaamiselle. Saksassa kiinnitettiin sovittelulakia laadittaessa nimenomaan huomiota sovittelun laatuun määrittelemällä sovittelijan perus- ja jatkokoulutuksen vähimmäistasoa. Uusi sovittelulaki mahdollistaa asetuksen antamisen, jossa määritellään sovittelijakoulutuksesta ja sovittelijan sertifiikatista. Uudella asetuksella, jota Saksassa ei ole vielä säädetty, sovittelu pystyy lisäämään yhtenäisillä standardeilla asiakkaiden keskuudessa luottamusta vaihtoehtoiseen konfliktinratkaisuun yleisesti ja erityisesti sovitteluun.

EU direktiivin tavoite lisätä sovintomenettelyn käyttöä sekä parantaa vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen saatavuutta on toteutettu Suomessa ja Saksassa hieman eri menetelmin (Direktiivi 2008/52/EY Art. 1). Suomen sovittelulaki tukee edelleen tuomioistuinsovittelua, jota riidan osapuolet voivat aloittaa hakemuksesta. Riita-asian ei ole oltava tuomioistuimessa vireillä, jos osapuolet

tahtovat aloittaa tuomioistuinsovittelua. Saksassa sen sijaan asianajajat käyttivät vaikutusvaltaa uuden sovittelulain voimaan saattamisessa. Uuden sovittelulain mukaan tuomioistuinsovittelu ei ole enää käytössä.

LÄHTEET

- Brunila, T. 2010. Sovittelu – tie tulevaisuuteen. Teoksessa: Poikela, E. (toim.) Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä:PS-kustannus.
- Direktiivi 2008/52/EY. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/52/EY, annettu 21 päivänä toukokuuta 2008, tietyistä sovittelun näkökohdista siviili- ja kauppaoikeuden alalla.
- Ervasti, K. 2005a. Tuomioistuinten riidanratkaisu. Lakimies 7-8, 1086-1102
- Ervasti, K. 2005b. Sovittelu tuomioistuimessa. Helsinki: WSOY.
- Ervasti, K. 2009. Kohti sovintoratkaisuja ja pragmaattisia kompromisseja. Lakimies 7-8, 1071-1093.
- Ervasti, K. 2011. Tuomioistuinsovittelu Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 256. Helsinki.
- Ervasti, K. 2012. Tuomioistuinsovittelu. Käytännön opas. Helsinki:Edita.
- Ervasti, K. 2013. Tuomioistuinsovittelu etenee ja laajenee. Viitattu 25.4.2013. <http://www.lakimiesuutiset.fi/node/1342>
- HE 284/2010 Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa sekä laeiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n ja velan vanhentumisesta annetun lain 11 §:n muuttamisesta.
- HE 114/2004 vp. HE Eduskunnalle riita-asioiden sovittelua ja sovinnon vahvistamista yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi.
- Kallatsa, N. 2012. Asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu Case: Espoon käräjäoikeus. Opinnäytetyö. Laurea ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma.
- Koulu, R. 2005. Vaihtoehtoisen riidanratkaisun teoriaa ja tutkimusta. Teoksessa Turunen, S. (toim.) Conflict management – riidanratkaisun uusi maailma. Helsinki:Edita, 19-64.
- Kivikari Pirkko. Suomen Asianajajaliiton apulaispääsihteeri. Tiedustelu sähköpostitse 2013.
- Laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa 663/2005.
- RiitaSovL. Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 394/2011.
- Lappalainen, J. et al. 2003. Prosessioikeus. Helsinki: WSOY lakitieto.
- Miilumäki, K. 2012. Tuomioistuinsovittelu. Opinnäytetyö. Vaasan ammattikorkeakoulu. Liiketalous ja matkailu.
- Naarala, J. 2007. Kokemuksia tuomioistuinsovittelusta. Onnistuneen sovittelun osatekijät. Pro gradu –tutkielma. Oikeustieteellinen tiedekunta. Prosessioikeus. Turku:Turun yliopisto.
- Nyblin, K. 2012. Riidanratkaisu - käsikirja yritykselle. Helsinki: Talentum.
- Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. 2010. Viitattu 2.4.2013.
<http://www.helsinki.fi/oikeustiede/oppiaineet/prosessi/materiaalit/Konfliktinratkaisu4HYY2010.pdf>

OM Selvityksiä ja ohjeita 2/2012, Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua koskeva kokeilu kärjäoikeuksissa 1.1.2011–31.12.2012. Väliraportti. 27.1.2012.

OM Mietintöjä ja lausuntoja 36/2012, Asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen sovittelun laajentaminen. 27.6.2012.

OMKM 2003:3. Komiteanmietintöjä 2003. VIII Konfliktinratkaisun vaihtoehdot. Viitattu 20.4.2013. <http://www.om.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1146647391860/Files/hc1m3c5.pdf>

Pasanen, A. 2009. Riita-asioiden sovittelu kärjäoikeudessa. Opinnäytetyö. Laurea ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma.

Pohjonen, S. 2001. Konfliktien ratkaisu oikeusjärjestelmässä ja inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Teoksessa Pohjonen, S. (toim.) Sovittelu ja muut vaihtoehdot konfliktinratkaisumenetelmät. Vantaa:S.n.

Salminen, K. 2012. Asiantuntija-avustaja huoltoriitojen tuomioistuinsovittelussa erityisesti Suomen Follo-kokeilun näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta.

Sippel, L. 2012. Riita-asioiden sovittelua koskeva sääntely Suomessa ja Itävallassa – Olisiko sääntelyn edelläkävijästä opittavaa? OTL tutkinto. Turku:Turun yliopisto.

Suomalainen Lakimiesyhdistys 2013. Sovittelu ja sopimuksellisuus tuomioistuimessa – kaikestako pitää voida sopia? Keskustelutilaisuus Lakimes –aikakausikirjan 7-8/2012 teemasta. Diasarja.

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelysäännöt. Viitattu 6.4.2013.
<http://www.asianajajaliitto.fi/asianajotoiminta/sovintomenettely/sovintomenettelysaannot>

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely. Viitattu 14.3.2013.
<http://www.asianajajaliitto.fi/files/31/Sovintomenettely-esite.pdf>

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelylautakunta. Syventävä sovittelukoulutus ohjelma. 2012

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyn kehittämisen toimintasuunnitelma 2013.

Suomen Asianajajaliitto. Viitattu 6.4.2013.
<http://www.asianajajaliitto.fi/asianajajaliitto/organisaatio>

Suomen Rakennusinsinöörien liitto ry:n RIL –sovittelun säännöt S.a. Viitattu 6.4.2013.
<http://www.rilsovittelu.fi/web/files/saannot.pdf>

Taivalkoski, P. & Wallgren, C. 2000. Asianajajan eettiset säännöt ja sovintomenettely. Defensor Legis N:o 4, 625-631.

Turunen, S. 2005. Conflict management – riidanratkaisun uusi maailma. Helsinki:Edita.

Saksa

Arbeitsgemeinschaft Mediation im Deutschen Anwaltverein. Viitattu 10.4.2013.
<http://mediation.anwaltverein.de/>

Arbeitsgerichtsgesetz (ArbGG). Viitattu 24.2.2013. <http://www.gesetze-im-internet.de/arbogg/index.html>

Beschlussempfehlung und Bericht des Rechtsausschusses 17/8058. 1.12.2011. Viitattu 7.4.2013. <http://gesetzgebung.beck.de/sites/gesetzgebung.beck.de/files/bt-drs1708058.pdf>

BORA (Berufsordnung für Rechtsanwälte). Aktuelle Fassung der BORA – Stand 1.11.2012. Viitattu 24.3.2013. <http://www.brak.de/fuer-anwaelte/berufsrecht/>

Bürgerliches Gesetzbuch (BGB/Siviilioikeus kirja). Viitattu 6.4.2013. <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>

Bundesarbeitsgemeinschaft für Familienmediation. Viitattu 6.4.2013. <http://www.bafm-mediation.de/>

Bundesverband der Gütestellen e.V. Viitattu 16.3.2013. http://www.guestellenverband.de/was_ist.html

Bundesverband Mediation e.V. Viitattu 10.4.2013. <http://www.bmev.de>

Centrale für Mediation (CFM). Viitattu 10.4.2013. www.centrale-fuer-mediation.de/

Deutsche Gesellschaft für Mediation (DGM). Viitattu 10.4.2013. www.dgm-web.de/

Deutsche Gesellschaft für Mediation in der Wirtschaft. Viitattu 10.4.2013. www.dgmw.de/

Deutscher Anwaltverein. Viitattu 16.3.2013. <http://anwaltverein.de/ueber-uns?PHPSESSID=iahtv3uhonm8pqoc2cres3hbh6>

Deutsches Richtergesetz (DRiG). Viitattu 6.4.2013 <http://www.gesetze-im-internet.de/drig/>

De Palo, G. & Trevor, Mary B. (ed.) 2012. EU Mediation. Law and Practice. Oxford:Oxford University Press.

GE Mediation 8.12.2010. Gesetzentwurf der Bundesregierung. Gesetz zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren der außergerichtlichen Konfliktbeilegung. Viitattu 23.3.2013. <http://gesetzgebung.beck.de/sites/gesetzgebung.beck.de/files/RegE-Mediationsgesetz.pdf>

GE Mediation 1.4.2011. 17/5335. Gesetzentwurf der Bundesregierung. Gesetz zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren der außergerichtlichen Konfliktbeilegung. 17/5335. Viitattu 23.3.2013 <http://gesetzgebung.beck.de/sites/gesetzgebung.beck.de/files/bt-drs1705335.pdf>

Gerichtliche Mediation in Hamburg. Viitattu 24.2.2013. <http://justiz.hamburg.de/1387028/mediation.html>

Gerichtsnaher Mediation in Niedersachsen. s.a. Viitattu 24.3.2013. <http://www.mediation-in-niedersachsen.com/9230.html>

Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FamFG). Viitattu 24.2.2013. <http://www.gesetze-im-internet.de/famfg/>

Gesetz über Gerichtskosten in Familiensachen (FamGKG). Viitattu 24.2.2013. <http://www.gesetze-im-internet.de/famgkg/index.html>

Gesetzgebung Mediation. Viitattu 23.3.2013. <http://www.mediate.de/gesetzgebung.htm>.

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (GG). Viitattu 6.4.2013.
<http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/index.html>

Güte- und Schlichtungsgesetz NRW. Viitattu 20.4.2013.
https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_bes_text?anw_nr=2&gld_nr=3&ugl_nr=321&bes_id=4899&aufgehoben=N&menu=1&sg=

Kriterien einer geeigneten Mediationsausbildung im Sinne des § 7a BORA. Viitattu 24.3.2013.
<http://www.rak-koeln.de/index.php?index=22>

Mediation. Viitattu 24.3.2013.
http://www.bmj.de/clin_155/DE/Recht/Rechtspflege/MediationSchlichtungInternationaleKonflikteKindschaftssachen/_doc/mediation_was_ist_das.html

Mediationsgesetz. (MediationsG). Gesetz zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren der aussergerichtlichen Konfliktbeilegung. Viitattu 24.2.2013. http://www.centrale-fuer-mediation.de/media/MediationsG_ZKM_4_2012.pdf

Pressemitteilung des GDV 2011 (Gesamtverband der Deutschen Versicherungswirtschaft e.V.) Viitattu 24.3.2013. <http://www.mediation.de/mediation/mediation-und-rechtsschutz>

Rechtsdienstleistungsgesetz (Gesetz über aussergerichtliche Rechtsdienstleistungen/RDG). Viitattu 6.4.2013. <http://www.gesetze-im-internet.de/rdg/>

Stellungnahme der BRAK (Bundesrechtsanwaltskammer) zum Referentenentwurf eines Gesetzes zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren der aussergerichtlichen Konfliktbeilegung 2010. Viitattu 16.3.2013. <http://www.brak.de/w/files/stellungnahmen/Stn27-2010.pdf>

Stellungnahme des Deutschen Anwaltvereins 2010. Viitattu 16.3.2013.
http://www.bundesgerichtshof.de/SharedDocs/Downloads/DE/Bibliothek/Gesetzesmaterialien/17_wp/mediationsg/stellung_dav_refe.pdf?__blob=publicationFile

Was ist aussergerichtliche Streitbeilegung? Viitattu 20.4.2013. http://www.ihk-niederrhein.de/downloads/ihk/Merkblatt_Aussergerichtliche_Streitbeilegung.pdf

Ziel des Gesetzes. Viitattu 16.3.2013. <http://gesetzgebung.beck.de/node/1006535>

ZPO. Zivilprozessordnung. Viitattu 24.2.2013. <http://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>

Haastattelut

Merkle, P. 9.2.2013. Sovittelu Saksassa. Viitattu 9.2.2013. info@rechtsanwalt-merkle.de

Salger, Prof. Dr. H.-C. 31.1.2013. Sovittelu Saksassa. Viitattu 31.1.2013 Salger@salger.com

Wozniewski, Dr. H. 1.2.2013. Sovittelu Saksassa. Viitattu 1.2.2013. kanzlei@dr-wo.de

Zeuner, Dr. F.P. 3.2.2013. Sovittelu Saksassa. Puhelimitse. Anwalts- & Mediationskanzlei Dr. E. Faull.

Kyselytutkimuksen lomake (internetsivulla webropolsurveys.com)

A YLEINEN OSA

1. Miten hoitamanne siviiliasian toimeksiannot päättyvät? Arvioikaa prosentuaalinen jakauma

0% 1-10% 11-20% 21-50% 51-80% 81-100%

neuvotteluteitse

oikeudenkäyntiin

tuomioistuinsovitteluun

tuomioistuimen

ulkopuoliseen sovitteluun

jää silleen

2. Oletteko käynyt Suomen Asianajajaliiton sovittelijakoulutuksen?

olen ___

en ___ jos ette, miksi?

sovittelijakoulutusta ei tarjota riittävästi

sovittelijakoulutuksesta ei tiedoteta riittävästi

ei kiinnosta

en osaa sanoa

jokin muu syy

3. Mikä oli mielestänne hyödyllisintä sovittelijakoulutuksessa?
 4. Onko sovittelijakoulutuksessa jotain, jota tulisi parantaa?
 5. Mikäli on parannettavaa, mitä?
 6. Oletteko toiminut sovittelijana Suomen Asianajajaliiton sovintomenetel-
 lyssä?

olen ___ (siirtykää B osaan)

en ___ (siirtykää C osaan)

B ASIANAJAJA SOVITTELIJANA

1. Kuinka monessa tapauksessa olette toiminut sovittelijana Suomen Asianajajaliiton sovintomenetelystä?

2. a) Kuinka monessa sovitteludirektiivin (2008/52/EY) mukaisessa siviili- ja kauppaoikeudellisessa riita-asiassa olette toimineet sovittelijana?

siviilioikeudellisissa asioissa ___ joista kauppaoikeudellisia asioita ___

b) Kuinka monessa tapauksessa oli arvionne mukaan kyse rajat ylittävistä riidoista?

Sovittelutapauksia rajat ylittävissä riidoissa ___

3. Minkälaisissa riita-asioissa olette toiminut sovittelijana?

- a. perhe- ja perintö
- b. kiinteä- ja irtain omaisuus
- c. urakat
- d. velka
- e. työsuhde
- f. vahingonkorvaus
- g. huoneenvuokra
- h. yhteisö ja säätiö
- i. muut

4. Millaisiin riita-asioihin sovittelu mielestänne erityisesti soveltuu?

- a. perhe- ja perintö
- b. kiinteä- ja irtain omaisuus
- c. urakka
- d. velka
- e. työsuhde
- f. vahingonkorvaus
- g. huoneenvuokra
- h. yhteisö ja säätiö
- i. muut

5. Minkälaisia etuja kokemuksenne mukaan sovittelu tarjoaa oikeudenkäyntiin verrattuna?

(täysin eri mieltä=1, eri mieltä=2, ei eri eikä samaa mieltä=3, samaa mieltä =4, täysin samaa mieltä =5, en osaa sanoa =9)

a. osapuolet sitoutuvat helpommin ratkaisuun	1 2 3 4 9
b. osapuolet hallitsevat itse konfliktiaan	1 2 3 4 9
c. pienemmät kustannukset	1 2 3 4 9
d. lyhyempi käsittelyaika	1 2 3 4 9
e. osapuolten suhteet säilyvät parempina kuin oikeudenkäynnissä	1 2 3 4 9
f. sovittelu tuottaa paremmin koettua oikeudenmukaisuutta	1 2 3 4 9

6. Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 394/2011 mahdollistaa tuomioistuimen ulkopuolisesa sovittelussa tehdyn sovinnon vahvistamisen täytäntöönpanokelpoiseksi. Miten mielestänne uusi sovittelulaki on vaikuttanut sovintomenettelyjen määrään?

- a. lisännyt sovittelua
- b. ei vaikutusta
- c. vähentänyt sovittelua
- d. en osaa sanoa

7. Mitkä osatekijät kuuluvat onnistuneeseen sovitteluun?

(täysin eri mieltä=1, eri mieltä=2, ei eri eikä samaa mieltä=3, samaa mieltä =4, täysin samaa mieltä =5, en osaa sanoa =9)

a. erillisneuvotteut	1	2	3	4	5	9
b. sovittelu ilman ulkopuolista yleisöä	1	2	3	4	5	9
c. osapuolet etsivät itse ratkaisuvaihtoehtoja	1	2	3	4	5	9
d. vapaa keskustelu	1	2	3	4	5	9
e. osapuolten mahdollisuus käyttää avustajaa	1	2	3	4	5	9
f. asiantuntija-avustaja	1	2	3	4	5	9
g. sovittelija tekee sovintoehdotuksia	1	2	3	4	5	9

8. Onko mielestänne tarpeellista ylläpitää ja kehittää Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyä tuomioistuimiensovittelun ohella?

kyllä _____ ei _____

9. Lyhyt perustelu jollei Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely ole tarpeellista ylläpitää ja kehittää.

10. Tulisiko tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu määrätä lailla ensisijaiseksi ratkaisukeinoksi ennen riita-asian vireillepanoa käräjäoikeudessa?

kyllä___ ei___

11. Mitkä seuraavista väittämistä vastaavat mielipidettänne?

(täysin eri mieltä=1, eri mieltä=2, ei eri eikä samaa mieltä=3, samaa mieltä =4, täysin samaa mieltä =5, en osaa sanoa =9)

- Osapuolten epätasapainoinen asema saattaa väärentää lopputulosta
- Oikeuslaitoksen ohjaava rooli ei toteudu sovittelumenettelyjen laajetessa
- Laaja sovittelumenettelyn käyttö vähentää lainsäädännön merkitystä
- Kustannukset paisuvat kun epäonnistuneen sovittelun jälkeen riidan käsittely siirretään käräjäoikeuteen

12. Oletteko toiminut sovittelun osapuolen avustajana/asiamiehenä (esim. Follo-mallin kokeilussa tai muussa tuomioistuimiensovittelussa tai tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa)

kyllä _____ ei _____ (siirtyä D osaan)

13. Mitkä seuraavista väittämistä vastaavat mielipidettänne?

(täysin eri mieltä=1, eri mieltä=2, ei eri eikä samaa mieltä=3, samaa mieltä =4, täysin samaa mieltä =5, en osaa sanoa =9)

- Avustajan rooli sovittelussa poikkeaa asianajajan oikeudenkäyntiavustajan roolista
- Avustajan tulee puuttua sovittelun kulkuun
- Sovittelun mahdollistama avoin keskustelu pitkittää asian käsittelyä kohtuuttomasti
- Sovitteluun osallistuvien aikataulujen yhteensovittaminen on helppo

- e. Sovittelussa osapuolten intressien ja tarpeiden saavuttaminen on vaikeaa
- f. Kehittyvä yhteiskunta ja elinkeinoelämä tarvitsevat vaihtoehtoja riitojen ratkaisuun

14. Oletteko toiminut osapuolen avustajana Follo-mallin kokeilussa?
 kyllä _____ ei _____ (siirtykää osaan D)

Seuraavat kysymykset koskevat asianajajia, jotka ovat toimineet Follo-mallin kokeilussa osapuolen avustajana.

1. Mitkä seuraavista väittämistä vastaavat mielipidettänne?
 (täysin eri mieltä=1, eri mieltä=2, ei eri eikä samaa mieltä=3, samaa mieltä =4, täysin samaa mieltä =5, en osaa sanoa =9)

- a. Asiantuntija-avustaja on tarpeen suuntaamaan vanhempien ajatuksia lapsen ja tuomaan esiin lapsen näkökulmaa
- b. Asiantuntijalla on erityisedellytyksiä ymmärtää riidan erityispiirteet ja ratkaisutavat
- c. Asiantuntijan kommentit ovat antaneet uusia oivalluksia asianajajalle, esim. lasten ja vanhempien tapaamisten järjestämiseen
- d. Aktiivisen roolin ottavasta asiantuntijasta on enemmän apua kuin passiivisesta
- e. Asiantuntija-avustaja herättää asiakkaisissa luottamusta sovitteluun
- f. Osapuolten ei pitäisi olla täydessä vastuussa asiantuntijan kustannuksista
- g. Asiantuntija-avustajan palkkioon osapuolten pitäisi saada oikeusapua
- h. Sovittelua suosittaisiin enemmän, mikäli asiantuntija-avustaja olisi käytettävissä kustannuksetta.

2. Mitä mieltä olette siitä, että asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu laajennettaisiin muihin oikeusalueisiin?

(täysin eri mieltä=1, eri mieltä=2, ei eri eikä samaa mieltä=3, samaa mieltä =4, täysin samaa mieltä =5, en osaa sanoa =9)

kiinteä- ja irtain omaisuus	1	2	3	4	5	9
urakat	1	2	3	4	5	9
velka	1	2	3	4	5	9
työsuhde	1	2	3	4	5	9
vahingonkorvaus	1	2	3	4	5	9
huoneenvuokra	1	2	3	4	5	9
yhteisö ja säätiö	1	2	3	4	5	9
muut	1	2	3	4	5	9

3. Onko asiantuntija-avustajan käyttö Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä hyödyllistä? (täysin eri mieltä=1, eri mieltä=2, ei eri eikä samaa mieltä=3, samaa mieltä =4, täysin samaa mieltä =5, en osaa sanoa =9)

kiinteä- ja irtain omaisuus	1	2	3	4	5	9
urakat	1	2	3	4	5	9
velka	1	2	3	4	5	9
työsuhde	1	2	3	4	5	9
vahingonkorvaus	1	2	3	4	5	9
huoneenvuokra	1	2	3	4	5	9
yhteisö ja säätiö	1	2	3	4	5	9
muut	1	2	3	4	5	9

4. Minkä ammattialan edustaja voisi toimia asiantuntija-avustajana? (esim. psykologi, ekonomi, rakennusinsinööri)
5. Kommenttinne Follo-mallin kokeilun mahdollisesta hyödystä tuomioistuimen ulkopuoliselle sovittelulle?

C MIELIPIDEKARTOITUS SOVITTELUSTA

Seuraavat kysymykset koskevat asianajajia, jotka eivät ole toimineet Suomen asianajajaliiton sovintomenettelyssä sovittelijoina.

1. Oletteko vienyt toimeksiantoja sovitteluun?

Tuomioistuinsovitteluun ___

Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyyn ___

Muuhun tuomioistuimen ulkopuoliseen sovitteluun ___

En ___

2. Kuinka kiinnostunut olette/kuinka aktiivisesti seuraatte sovitteluun liittyviä asioita?

Erittäin kiinnostunut, seuraan aktiivisesti

Melko kiinnostunut, seuraan jonkin verran

Vain vähän kiinnostunut, en juuri seuraa

En lainkaan kiinnostunut, en seuraa lainkaan

En osaa sanoa

3. Kuinka hyvin tunnette sovittelun teoriaa?

Erittäin hyvin

Melko hyvin

Melko huonosti

Erittäin huonosti

En osaa sanoa

4. Suhtaudutteko myönteisesti sovitteluun?

kyllä _____ ei _____

5. Mitkä seuraavista väittämistä vastaavat mielipidettänne?

(täysin eri mieltä=1, eri mieltä=2, ei eri eikä samaa mieltä=3, samaa mieltä =4, täysin samaa mieltä =5, en osaa sanoa =9)

- a. Konfliktin osapuolet noudattavat ratkaisua, koska etsivät sitä itse
- b. Sovittelussa voidaan oikeudenkäyntiä paremmin ottaa huomioon osapuolten elämäntilanne kokonaisuutena
- c. Sovittelu on huokea tapa ratkaista konfliktia
- d. Konfliktin osapuolten välit säilyvät sovittelussa parempana kuin riitaoikeudenkäynnissä.
- e. Tuomioistuimen päätös on ainoa ”oikea” riidan ratkaisutapa.
- f. Osapuolet rikkovat sovittelussa aikaansaattua sopimusta todennäköisemmin kuin oikeuden päätös
- g. Sovittelu heikentää lainkäyttöä
- h. Osapuolten epätasapainoinen asema saattaa vääristää lopputulosta.
- i. Oikeuslaitoksen ohjaava rooli ei toteudu sovittelumenettelyjen laajetessa.
- j. Laaja sovittelumenettelyn käyttö vähentää lainsäädännön merkitystä
- k. Kustannukset paisuvat kun epäonnistuneen sovittelun jälkeen riidan käsittely siirretään käräjäoikeuteen

6. Oletteko toiminut sovittelun osapuolen avustajana/asiamiehenä (esim. Follo-mallin kokeilussa tai muussa tuomioistuinsovittelussa tai tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa)?

kyllä _____ en _____ (siirtykää kyselyn viimeiseen osaan C)

7. Mitkä seuraavista väittämistä vastaavat mielipidettänne?

(täysin eri mieltä=1, eri mieltä=2, ei eri eikä samaa mieltä=3, samaa mieltä =4, täysin samaa mieltä =5, en osaa sanoa =9)

- a. Avustajan rooli sovittelussa poikkeaa asianajajan oikeudenkäyntiavustajan roolista

- b. Avustajan tulee puuttua sovittelun kulkuun
 - c. Sovittelun mahdollistama avoin keskustelu pitkittää asian käsittelyä kohtuuttomasti
 - d. Sovitteluun osallistuvien aikataulujen yhteensovittaminen on helppoa
 - e. Sovittelussa osapuolten intressien ja tarpeiden saavuttaminen on vaikeaa
 - f. Kehittyvä yhteiskunta ja elinkeinoelämä tarvitsevat vaihtoehtoja riitojen ratkaisuun
8. Oletteko toiminut osapuolen avustajana Follo-mallin kokeilussa?
kyllä _____ ei _____ (siirtykää osaan D)

Seuraavat kysymykset koskevat asianajajia, jotka ovat toimineet Follo-mallin kokeilussa osapuolen avustajana.

1. Mitkä seuraavista väittämistä vastaavat mielipidettänne?
(täysin eri mieltä=1, eri mieltä=2, ei eri eikä samaa mieltä=3, samaa mieltä =4, täysin samaa mieltä =5, en osaa sanoa =9)
- a. Asiantuntija-avustaja on tarpeen suuntaamaan vanhempien ajatuksia lapseen ja tuomaan esiin lapsen näkökulmaa
 - b. Asiantuntijalla on erityisedellytyksiä ymmärtää riidan erityispiirteet ja ratkaisutavat
 - c. Asiantuntijan kommentit ovat antaneet uusia oivalluksia asianajajalle, esim. lasten ja vanhempien tapaamisten järjestämiseen
 - d. Aktiivisen roolin ottavasta asiantuntijasta on enemmän apua kuin passiivisesta
 - e. Asiantuntija-avustaja herättää asiakkaita luottamusta sovitteluun
 - f. Osapuolten ei pitäisi olla täydessä vastuussa asiantuntijan kustannuksista
 - g. Asiantuntija-avustajan palkkioon osapuolten pitäisi saada oikeusapua
 - h. Sovittelua suosittaisiin enemmän, mikäli asiantuntija-avustaja olisi käytettävissä kustannuksetta
2. Mitä mieltä olette siitä, että asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu laajennettaisiin muihin oikeusalueisiin?
(erittäin hyvä=1, hyvä=2, ei hyvä eikä huono=3, huono=4, erittäin huono=5, en osaa sanoa=9)
kiinteä- ja irtain omaisuus	1	2	3	4	5	9
urakat	1	2	3	4	5	9

velka	1	2	3	4	5	9
työsuhde	1	2	3	4	5	9
vahingonkorvaus	1	2	3	4	5	9
huoneenvuokra	1	2	3	4	5	9
yhteisö ja säätiö	1	2	3	4	5	9
muut	1	2	3	4	5	9

3. Olisiko asiantuntija-avustajan käyttö Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelyssä hyödyllistä?

kiinteä- ja irtain omaisuus	1	2	3	4	5	9
urakat	1	2	3	4	5	9
velka	1	2	3	4	5	9
työsuhde	1	2	3	4	5	9
vahingonkorvaus	1	2	3	4	5	9
huoneenvuokra	1	2	3	4	5	9
yhteisö ja säätiö	1	2	3	4	5	9
muut	1	2	3	4	5	9

4. Minkä ammattialan edustaja voisi toimia asiantuntija-avustajana?

5. Kommenttinne Follo-mallin kokeilun mahdollisesta hyödystä tuomioistuinten ulkopuoliselle sovittelulle?

D Vastaaajien taustatiedot

Sukupuoli: Mies ____ Nainen ____

Ikäryhmä: 1. yli 25, 2. 35-46, 3. 46-60, 4.yli 60

Erikoistumisalanne _____

KOMMENTTEJA? Kaikki mielipiteet sovittelusta tai tästä tutkimuksesta ovat tervetulleita ja arvokkaita

KIITOS VAIVANNÄÖSTÄ!

Haastattelut

Haastattelut tuomareiden keskuudessa Suomessa ja asianajajien keskuudessa Saksassa

Haastattelut

Yhteiset kysymykset asianajajille ja tuomareille:

1. Mihin tulisi sovittelijakoulutuksessa kiinnittää huomiota?
2. Millaisiin riita-asioihin sovittelu soveltuu parhaiten?
3. Milloin sovittelu ei ole suositeltava?
4. Mitkä ovat onnistuneen sovittelun osatekijät?
5. Miksi on tärkeää kehittää tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua?
6. Mitkä ovat sovittelun riskit?

Kysymykset tuomareille Suomessa:

1. Tällä hetkellä tuomioistuinsovittelussa käsitellään jo satoja tapauksia vuosittain. Oulun kärjäoikeudessa jopa viidennes laajoista riita-asioista menee sovitteluun (Kaijus Ervasti, 2012). Mitkä tekijät mielestänne ovat vaikuttaneet tuomioistuinsovittelun menestykseen Oulun kärjäoikeudessa?
2. Onko tärkeää edistä tuomioistuinsovittelua? Miksi?
3. Millä tavoin nimenomaan tuomari soveltuu sovittelijarooliin?
4. Onko tarpeellista kehittää tuomioistuinsovittelua? Miksi?

Kysymykset asianajajille Saksassa:

1. Mitä vastaatte väitteeseen, että tuomarin läsnäolo vaikuttaa asianosaisten käytökseen ja pyrkimykseen löytämään aktiivisesti ratkaisua ongelmaan ja asianajajalla ei ole sama arvovaltaa ihmisten silmissä.
2. Onko tärkeää edistä tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua?
3. Millä tavoin nimenomaan asianajaja soveltuu sovittelijarooliin?
4. Miten asianajajat voivat vaikuttaa sovittelun lisäämiseen ja vakuuttaa sovittelun tärkeydestä?
5. Onko sovittelu asianajajalle kilpailuetu?
6. Miten voi edistää tuomioistuimen ulkopuolista sovittelua?